

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА
ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ФІНАНСОВОГО ПРАВА

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ
В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ**

Виконав: здобувач вищої освіти
2 курсу магістратури
Галузь знань 28 «Публічне управління
та адміністрування»
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
ФАРТУШНЯК Сергій Геннадійович
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник: доктор філософії
(PhD) в галузі права, доцент кафедри
адміністративного і фінансового
права
НЕГАРА Родіон Віталійович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

Рецензент: завідувач кафедри
адміністративного і фінансового
права, д.ю.н., професор
БІЛА-ТІУНОВА Любов Романівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

АНОТАЦІЯ

на магістерську роботу Фартушняка Сергія Геннадійовича на тему «Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав»

Магістерський дослідницький проект на здобуття кваліфікаційного ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2025.

Магістерське дослідження присвячено теоретико-правовій характеристиці запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, зокрема визначенню змісту, способів, інституційних засад та процедурних аспектів. Робота складається із вступу, 2 розділів, що містять 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

З'ясовано, що на сучасному етапі становлення та розвитку Української держави та суспільства, одночасне започаткування та здійснення глобальних реформаційних процесів, зумовлених євроінтеграційними спрямування, удосконаленням правового, соціального, та економічного життя, неможливе без вирішення однієї із найголовніших проблем – корупції. Негативні наслідки, які несе корупція неможливо визначити, оскільки її всеохоплюючий вплив підриває не тільки загальні засади функціонування суспільства та держави, а й руйнує будь-яку надію на майбутнє, завчасно робить приреченими усі реформаційні намагання. Встановлено, що питання запобігання конфлікту інтересів є важливою складовою запобігання корупції, оскільки спрямовується на унеможливлення корупційних практик.

Перший розділ присвячено теоретико-правовій характеристиці запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Визначено, що запобігання корупції належать до ключових функцій держави, у реалізації яких беруть участь усі органи

публічного управління, у зв'язку з чим запобігання корупції має здійснюватися на усіх рівнях та із залученням усіх суб'єктів. Виокремлено ознаки конфлікту інтересів: 1) наявність приватного інтересу у фізичної особи, з урахуванням законодавчого визначення поняття «приватний інтерес», зумовити конфлікт інтересів може будь-який майновий (наприклад, фінансова вигода, власність), або немайновий інтерес (сімейні, дружні, родинні або інші стосунки, членство в організаціях, соціальні зв'язки тощо); 2) наявність службових або представницьких повноважень у особи, правова природа та зміст конфлікту інтересів свідчить, що він може виникнути лише у разі наявності у особи відповідних публічно-владних повноважень, виконання обов'язків, які передбачають прийняття рішень або вчинення дій, що впливають на інших, на ресурси, на майно і т.д.; 3) вплив приватного інтересу на об'єктивність/неупередженість рішень чи дій, які особа повинна виконати за службовими повноваженнями, у даному випадку йдеться про будь-який вплив, фактично як на користь приватної особи, так і з метою завдання їх шкоди.

Встановлено, що конфлікт інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є суперечністю між приватними інтересами особи, зумовленими володінням підприємствами чи корпоративними правами, та її службовими чи представницькими повноваженнями, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Окремої уваги приділено характеристиці правових засад запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

У другому розділі магістерського дослідження здійснено організаційно-процедурну характеристику запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Визначення поняття та

виокремлено змістовні ознаки таких понять, як: «підприємство» та «корпоративні права».

Встановлено, що конфлікт інтересів, пов'язаний із наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, вирізняється притаманною йому специфічністю, що зумовлює необхідність окремого врегулювання заходів його запобігання та врегулювання. Визначається, що загальні, встановлені положеннями Закону України «Про запобігання корупції», заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів не в змозі врегулювати конфлікт інтересів зумовлений наявністю у особи підприємств та/або корпоративних прав.

Проаналізовано положення ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» та з'ясовано, що передбачені в ній способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поділяються у залежності від того, що саме зумовило виникнення конфлікту інтересів на два види: ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи підприємств; та ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи корпоративних прав.

Визначено, що у разі невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав настають такі юридичні наслідки як: не проходження спеціальної перевірки та притягнення до юридичної відповідальності.

Ключові слова: запобігання корупції, антикорупційне законодавство, конфлікт інтересу, запобігання конфлікту інтересів, запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

SUMMARY

for the master's thesis of Fartushnyak Serhiy Gennadiyovych on the topic "Prevention of conflict of interest in connection with the presence of an individual in enterprises or corporate rights"

Master's research project for a master's degree in the specialty 281 "Public management and administration". – National University "Odesa Law Academy", Odesa, 2025.

The master's research is devoted to the theoretical and legal characteristics of preventing conflicts of interest in connection with the presence of enterprises or corporate rights in a person, in particular, determining the content, methods, institutional principles and procedural aspects. The work consists of an introduction, 2 chapters containing 6 subsections, conclusions and a list of sources used.

It has been found that at the current stage of the formation and development of the Ukrainian state and society, the simultaneous initiation and implementation of global reform processes, conditioned by European integration trends, the improvement of legal, social, and economic life, is impossible without solving one of the most important problems - corruption. The negative consequences of corruption cannot be determined, since its all-encompassing influence undermines not only the general principles of the functioning of society and the state, but also destroys any hope for the future, prematurely dooming all reform efforts. It has been established that the issue of preventing conflicts of interest is an important component of preventing corruption, since it is aimed at making corrupt practices impossible. The first section is devoted to the theoretical and legal characteristics of preventing conflicts of interest in connection with the presence of enterprises or corporate rights in a person. It is determined that the prevention of corruption is one of the key functions of the state, in the implementation of which all public administration bodies participate, in connection with which the prevention of corruption should be carried out at all

levels and with the involvement of all subjects. The signs of a conflict of interest are identified: 1) the presence of a private interest in an individual, taking into account the legislative definition of the concept of "private interest", any property (for example, financial gain, property) or non-property interest (family, friendly, family or other relationships, membership in organizations, social ties, etc.) can cause a conflict of interest; 2) the presence of official or representative powers in a person, the legal nature and content of the conflict of interest indicates that it can arise only if the person has the relevant public authority powers, performs duties that involve making decisions or taking actions that affect others, resources, property, etc.; 3) the influence of private interest on the objectivity/impartiality of decisions or actions that a person must perform under official authority, in this case it is any influence, actually both for the benefit of a private person and with the aim of causing them harm.

It has been established that a conflict of interest in connection with the presence of a person of enterprises or corporate rights is a contradiction between the private interests of a person, due to the possession of enterprises or corporate rights, and his official or representative powers, which may affect or affects the objectivity or impartiality of decision-making, or the commission or non-commission of actions during the performance of the specified powers. Special attention is paid to the characteristics of the legal principles of preventing a conflict of interest in connection with the presence of a person of enterprises or corporate rights.

In the second section of the master's research, an organizational and procedural characteristic of preventing a conflict of interest in connection with the presence of a person of enterprises or corporate rights is carried out. The definition of the concept and the substantive features of such concepts as: "enterprise" and "corporate rights" are highlighted.

It is established that a conflict of interest associated with the presence of enterprises or corporate rights in a person is distinguished by its inherent specificity, which necessitates the need for separate regulation of measures for its

prevention and regulation. It is determined that the general measures established by the provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" for external regulation of a conflict of interest are unable to regulate a conflict of interest caused by the presence of enterprises and/or corporate rights in a person.

The provisions of Article 36 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" are analyzed and it is found that the methods provided for in it for preventing a conflict of interest in connection with the presence of enterprises or corporate rights in a person are divided into two types depending on what caused the conflict of interest to arise: those that are applied in connection with the presence of enterprises in a person; and those that apply in connection with the presence of corporate rights in a person.

It has been determined that in case of failure to comply or improper compliance with the requirements for preventing a conflict of interest in connection with the presence of enterprises or corporate rights in a person, the following legal consequences arise: failure to pass a special inspection and legal liability.

Keywords: corruption prevention, anti-corruption legislation, conflict of interest, prevention of conflict of interest, prevention of conflict of interest due to the presence of enterprises or corporate rights in a person.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ.....	6
1.1. Поняття, ознаки та види конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав	6
1.2. Наявність в особи підприємств чи корпоративних прав як підстава виникнення конфлікту інтересів.....	14
1.3. Правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.....	22
 РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ	29
2.1. Суб'єкти запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.....	29
2.2. Способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.....	50
2.3. Юридичні наслідки невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.....	69
 ВИСНОВКИ.....	77
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі становлення та розвитку Української держави та суспільства, одночасне започаткування та здійснення глобальних реформаційних процесів, зумовлених євроінтеграційними спрямування, удосконаленням правового, соціального, та економічного життя, неможливе без вирішення однієї із найголовніших проблем – корупції. Негативні наслідки, які несе корупція неможливо визначити, оскільки її всеохоплюючий вплив підриває не тільки загальні засади функціонування суспільства та держави, а й руйнує будь-яку надію на майбутнє, завчасно робить приреченими усі реформаційні намагання.

У зв'язку з цим, запобігання корупції є ключовим елементом діяльності усіх, із залученням усіх можливих механізмів та інструментів. Питання запобігання конфлікту інтересів є важливою складовою запобігання корупції, оскільки спрямовується на унеможливлення корупційних практик. У свою чергу, запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є одним із специфічних видів конфлікту інтересів, що зумовлений спеціальним предметом – наявністю у особи підприємств чи корпоративних прав.

З урахуванням цього, законодавче виокремлення цього виду конфлікту інтересів свідчить з одного боку про його важливість, а з іншого про необхідність застосування спеціальних способів його запобігання та врегулювання.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали праці відомих теоретиків та практиків як В.Б. Авер'янов, В.В. Богуцький, І.В. Бойко, Ю.П. Битяк, Л.Р. Біла-Тіунова, В.В. Галуцько, В.М. Галуцько, Ю.С. Даниленко-Негара, І.В. Діденко, Д.П. Калаянов, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Я.В. Лазур, Р.В. Негра, І.Д. Пастух, С.В. Рівчаченко, А.В. Стрельников, О.П. Хамходера та ін.

Метою магістерського дослідження є теоретична та правова характеристика запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

визначити поняття та ознаки конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

виокремити види конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

охарактеризувати поняття та зміст «підприємств» та «корпоративних прав» як підстав виникнення конфлікту інтересів;

визначити правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

охарактеризувати суб'єктів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

визначити та охарактеризувати способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

встановити юридичні наслідки невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Об'єктом дослідження є механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Предметом дослідження є запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Методологічну основу дослідження складають загальнотеоретичні та спеціально-наукові принципи та методи пізнання. Важливе місце займають принципи об'єктивності, системності, а також єдності теорії та практики.

Застосовувались загальні та спеціальні методи. Серед загальних методів: методи аналізу і синтезу, формально-логічний метод,

діалектичний, дедукція та індукція, аналогії, оцінки тощо. Серед спеціальних методів найбільше значення мають наступні: формально-логічний метод, формально-догматичний метод, а також порівняльно-правовий метод.

Нормативно-правовою базою магістерської роботи є Конституція і закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, а також підзаконні нормативно-правові акти у сфері державної служби.

Емпіричну основу магістерської роботи становлять узагальнення практики, звіти, листи та роз'яснення центральних органів виконавчої влади, що реалізують антикорупційну політику, судові рішення та статистичні дані.

Магістерська робота складається із анотації, вступу, 2 розділів, що містять 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

1.1. Поняття, ознаки та види конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Беручи до уваги, що запобігання та протидія корупції належать до ключових функцій держави, у реалізації яких беруть участь усі органи публічного управління, варто підкреслити, що механізм попередження та врегулювання конфлікту інтересів у сфері публічного управління загалом не відрізняється від механізму протидії корупції. Цей механізм значною мірою ґрунтується на загальній системі державного управління, яку можна розглядати як сукупність різноманітних правових та організаційних інструментів, спрямованих на досягнення завдань управлінської діяльності. Така подібність пояснюється тим, що запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні є важливим та дієвим способом зменшення рівня корупційних проявів.

У цьому контексті запобігання корупції має здійснюватися на усіх рівнях та із залученням усіх суб'єктів. При цьому, досягнення мети неможливо без функціонування відповідного організаційно-правового механізму, у якому поєднуються усі антикорупційні механізми, починаючи від антикорупційних заборон та обмежень, завершуючи фінансовим контролем, що полягає у декларуванні публічними службовцями своїх доходів, видатків тощо.

Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у цьому механізмі посідає чи на найважливіше місце. Організаційно-правовий механізм запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні на вищому рівні теоретичного узагальнення слід розуміти як систему

різних правових і організаційних інструментів, спрямованих на реалізацію цілей та завдань державної антикорупційної політики у сфері запобігання й усунення конфліктів інтересів у діяльності посадових осіб. Його головна мета – забезпечити добросовісне, об’єктивне та неупереджене виконання службових обов’язків під час ухвалення управлінських рішень.

Важливим у контексті визначення поняття «конфлікту інтересів» займає міжнародні акти, в яких узагальнено передовий світовий досвід різних держав, у тому числі й щодо розуміння поняття «конфлікт інтересів», визначення системи заходів спрямованих на його запобігання та врегулювання. Наприклад, в резолюції Організації об’єднаних націй від 07.09.1990 «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією» [46] передбачено, що під поняттям «конфлікт інтересів» розуміється «протиріччя між службовими обов’язками та особистими корисливими інтересами посадової особи».

У Міжамериканській конвенції про боротьбу з корупцією від 29.03.1996 [26] зазначається передусім про необхідність «...запобігати конфліктам інтересів і забезпечувати належне збереження і використання ресурсів, довірених урядовим чиновникам під час виконання їхніх функцій». Хоча безпосередньо поняття «конфлікт інтересів» не розкривається. Аналогічним чином і у Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996 [27] міститься цілий комплекс заходів, що застосовуються для зменшення або, навіть, усунення конфлікту інтересів між обов’язками і приватними інтересами державних посадових осіб, без розкриття змісту цього поняття.

В Конвенції Організації об’єднаних націй проти корупції від 31.10.2003 [22] поняття «конфлікт інтересів» прямо не визначається, але визначено необхідність запобігання виникненню та розвитку конфлікту інтересів, а також основні засади запобігання та врегулювання конфлікту

інтересів. Наприклад, у ч. 4 ст. 7 цієї Конвенції зазначено про необхідність прагнення кожної держави-учасниці «створювати, підтримувати й зміцнювати, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів»; а у ч. 5 ст. 8 – встановлено обов’язковість «подання відповідним органам декларацій про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв’язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб» [22].

Важливим міжнародно-правовим підґрунтям визначення поняття та ознак конфлікту інтересів, а також виробленню відповідних заходів, спрямованих на запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, є антикорупційні акти, ухвалені Радою Європи. Тут слід насамперед зазначити про Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією 27.01.1999 [23] та Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією 27.01.1999 [82].

У контексті дослідження актів Ради Європи слід зазначити також і про Резолюцію Комітету міністрів Ради Європи про двадцять принципів боротьби з корупцією від 06.11.1997 [57], яка є важливим підґрунтям розвитку міжнародного законодавства та законодавства держав щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

У ст. 13 Модельного кодексу поведінки публічних службовців, схваленого Комітетом міністрів державам-членам Ради Європи [76] зазначається, що: «конфлікт інтересів виникає у ситуації, коли державний службовець має особистий інтерес, який впливає або може впливати на безсторонність та об’єктивність виконання ним службових обов’язків» (ч. 1), а також те, що: «особистий інтерес державного службовця включає будь-які переваги для нього, його сім’ї, близьких родичів, друзів або осіб чи організацій, з якими він мав бізнесові чи політичні стосунки», а також «будь-які фінансові чи цивільні зобов’язання, пов’язані з цим» (ч. 2) [76].

Додатково у ч. 3 ст. 13 зазначеного Модельного кодексу сформульовано заходи, які повинен здійснити службовець у разі виникнення конфлікту інтересів. Так, зокрема передбачається, що «публічний службовець особисто зобов'язаний: попереджувати будь-які реальні чи потенційні конфлікти інтересів; вживати кроків для уникнення таких конфліктів; повідомляти свого керівника про такий конфлікт, як тільки йому чи їй стало відомо про нього; виконувати будь-яке остаточне рішення щодо його чи її відмови або відсторонення від переваг, які отримані внаслідок конфлікту» [76].

У національному законодавстві поняття та види конфлікту інтересів визначається положеннями Закону України «Про запобігання корупції».

Передусім слід зазначити, що загалом поняття «конфлікт інтересів» у положеннях зазначеного Закону не надається. Але, разом з тим, у положеннях зазначеного Закону сформульовано низку рис конфлікту інтересів, його види, що дозволяє усвідомити його зміст, принаймні той зміст, який намагався закласти у нього законодавець, та сформулювати його визначення. Втім, характеризувати зміст та ознаки конфлікту інтересів.

Насамперед, слід зазначити, що у положеннях ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» надається офіційне визначення поняття «приватний інтерес», під яким розуміється «будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях» [60].

Розуміння приватного інтересу є ключовим у аспекті визначення конфлікту інтересів, оскільки ж у конфлікті перебувають приватний інтерес особи (зокрема, вказаний у зазначеному визначенні з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції») та його публічно-владні

повноваження, надані йому для забезпечення реалізації публічних інтересів. Простіше кажучи йдеться про конфлікт між приватними інтересами особи та публічними інтересами, які особа має втілювати у життя.

Таким чином, наявність у особи приватного інтересу, обумовленого будь-чим, про що зазначається у офіційному визначенні поняття «приватний інтерес», згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», може зумовити виникнення у такої особи конфлікту інтересів.

Аналіз інших положень Закону України «Про запобігання корупції» дозволяє виокремити такі ознаки конфлікту інтересів, зокрема:

1) наявність приватного інтересу у фізичної особи. З урахуванням законодавчого визначення поняття «приватний інтерес», зумовити конфлікт інтересів може будь-який майновий (наприклад, фінансова вигода, власність), або немайновий інтерес (сімейні, дружні, родинні або інші стосунки, членство в організаціях, соціальні зв'язки тощо);

2) наявність службових або представницьких повноважень у особи. Правова природа та зміст конфлікту інтересів свідчить, що він може виникнути лише у разі наявності у особи відповідних публічно-владних повноважень, виконання обов'язків, які передбачають прийняття рішень або вчинення дій, що впливають на інших, на ресурси, на майно і т.д.;

3) вплив приватного інтересу на об'єктивність/неупередженість рішень чи дій, які особа повинна виконати за службовими повноваженнями. Тут слід наголосити, що йдеться про будь-який вплив, фактично як на користь приватної особи, так і з метою завдання їй шкоди.

Також є нормативно визначеними та зафіксованими два основні види конфлікту інтересів – реальний конфлікт інтересів та потенційний конфлікт інтересів.

У відповідності до положень ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» під реальним конфліктом інтересів розуміється «суперечність між приватним інтересом особи та її

службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень» [60].

З аналізу цього визначення вбачається, що реальним є той конфлікт інтересів де існує конкретна суперечність між визначеними приватними інтересами особи та її повноваженнями. При цьому, такі приватні інтереси особи безпосередньо впливають на неупередженість такої особи, зокрема під час реалізації відповідних повноважень, наприклад, прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій.

При цьому, тут слід зазначити, що такий вплив приватних інтересів на здійснення публічно-владних повноважень може виявлятися не тільки у вчиненні/невчиненні відповідних дій або прийнятті відповідних рішень на користь приватної особи, а також і випадки коли особи, яка володіє публічно-владними повноваженнями, зважаючи на наявність приватного інтересу, намагається нашкодити приватній особі.

У свою чергу під «потенційним конфліктом інтересів» розуміється «наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень» [60].

Із змісту цього визначення вбачається, що і потенційний конфлікт інтересів зумовлюється суперечністю між визначеними приватними інтересами особи та її повноваженнями. Однак у цьому випадку, така суперечність лише може вплинути на неупередженість такої особи. Сам по собі факт виникнення потенційного конфлікту інтересів не свідчить, що особа, яка наділена публічно-владними повноваженнями обов'язково реалізує їх щодо приватного інтересу, але наявність такої можливості вже вимагає відповідного реагування.

Очевидно, що ці два види конфлікту інтересів мають спільні риси, оскільки ж є видами одного і того ж явища, але з іншого мають істотні

відмінності. Слушно зазначає О.А. Голяшкіна про те, що «спільним між потенційним і реальним конфліктами інтересів є те, що запобігання та врегулювання таких конфліктів спрямоване на досягнення єдиного завдання – усунення суперечності між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями з метою забезпечення об'єктивності або неупередженості прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень» [13, с. 58].

Поряд з цим, враховуючи, що загальними положеннями не видається охопити усі можливі варіанти. У зв'язку з цим, з часом у положення Закону України «Про запобігання» вносяться зміни, спрямовані на розширення сфери запобігання конфлікту інтересів, визначення особливостей запобігання конфлікту інтересів, що зумовлюється певними спеціальними чинниками або специфічними приватними інтересами тощо.

Одним із таких прикладів є і конфлікт інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

До речі, це не єдиний такий приклад, оскільки положеннями ст. 35¹ Закону України «Про запобігання корупції» визначено особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема визначено, що «правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів, суддів Конституційного Суду України, голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів» [60].

Повертаючись до запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав слід зазначити, що

цей вид конфлікту інтересів зумовлений предметом його виникнення – відповідно фактом наявності у особи підприємств чи корпоративних прав.

У свою чергу, конфлікт інтересів обумовлений наявністю підприємств чи корпоративних прав також може існувати декількох видів.

Так, у залежності від ступеню впливу можна виокремити:

- прямий конфлікт інтересів – виникає, коли особи, яка має публічно-владні повноваження та володіє відповідними підприємства чи корпоративними правами, та може приймати рішення, вчиняти дії, що стосуються підприємства, яким він володіє або має корпоративні права;

- опосередкований конфлікт інтересів – виникає, коли особи, яка має публічно-владні повноваження та володіє відповідними підприємства чи корпоративними правами, та безпосередньо не уповноважений ухвалювати рішення або вчиняти дії, що стосуються підприємств чи корпоративних прав, але може це робити через підлеглих осіб.

У залежності від форми зовнішнього вираження конфлікт інтересів обумовлений наявністю підприємств чи корпоративних прав може бути:

- фінансовим – коли вплив, спрямовується виключно на збільшення доходів підприємства чи збільшення вартості корпоративних прав;

- нефінансовим – вплив спрямовується на не фінансові переваги, а на нематеріальні блага.

У підсумку слід зазначити, що конфлікт інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є суперечністю між приватними інтересами особи, зумовленими володінням підприємствами чи корпоративними правами, та її службовими чи представницькими повноваженнями, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

1.2. Наявність в особи підприємств чи корпоративних прав як підстава виникнення конфлікту інтересів

Як вже було зазначено запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав вирізняється насамперед специфічним предметом, зокрема наявністю відповідних підприємств чи корпоративних прав. З урахуванням цього, необхідним є визначення змісту ключових категорій: «підприємство» та «корпоративні права», а також взаємозв'язку між ними.

Аналіз змісту положень Закону України «Про запобігання корупції» свідчить достатньо часте вживання понять «підприємства» та «корпоративні права», але їх зміст не визначається. З урахуванням цього, слід більш детально проаналізувати випадки використання цих понять у положеннях Закону України «Про запобігання корупції».

Так, поняття «підприємство» вживається у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» 44 рази. При цьому, важливим є не стільки кількість використання та положення Закону України «Про запобігання корупції», в яких це поняття вжито, а скільки контекст у якому це поняття використовується.

Насамперед, слід звернути увагу на те, що у більшості випадків у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» поняття «підприємство» вживається разом з такими термінами як:

- «організація» та «установа» (ч. 1 ст. 1, п. 3 ч. 1 ст. 3, п. 8 ч. 1 ст. 7, абз. 1 ч. 6 ст. 12, ч. 1 ст. 13¹, п. 6 ч. 6 ст. 13¹, п. 4 ч. 5 ст. 14, п. 1 ч. 1 ст. 21, ч. 3 ст. 23, п. 4 ч. 1 ст. 24, ч. 2 ст. 24, ч. 1-2 ст. 25, п. 3 ч. 1 ст. 26, ст. 30-32, абз. 1 ч. 1 ст. 34, ч. 1-2, 5 ст. 36, п. 1 ч. 6 ст. 36, ч. 3 ст. 44, ч. 6 ст. 45, абз. 4 ч. 1 ст. 59, ч. 3, 5 ст. 65¹);

- «державне підприємство або державна організація» (пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3);

- «товариства, підприємства, організації» (п. 5 ч. 1 ст. 46).

Фактично, у більшості випадків у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» вживається поняття «підприємство, установа, організація», а самостійно поняття «підприємство» лише у ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

У свою чергу, поняття «корпоративні права» зустрічається 12 разів, у зв'язку з чим більш детально охарактеризувати випадки його вживання у положеннях Закону України «Про запобігання корупції». Так, з 12 випадків, в яких вжито поняття «корпоративні права» можемо виокремити 7 безпосередньо у положеннях ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», яка присвячена запобіганню конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, 2 – у положеннях присвячених відомостям, що зазначаються у декларації (ст. п. 5, 7 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції»), 2 – у положеннях, присвячених відомостям, що підлягають спеціальній перевірці (п. 4 ч. 3 ст. 56, п. 2 ч. 4 ст. 57 Закону України «Про запобігання корупції»), 1 – у положеннях, якими визначено, що не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація, зокрема про передачу в управління належних особам підприємств та корпоративних прав, що здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом (п. 3 ч. 2 ст. 60 Закону України «Про запобігання корупції»).

У ч. 1 ст. 62 Господарського кодексу України містилось наступне визначення поняття «підприємство», а саме: «самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами» [14]. Окрім того, залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів, зокрема державне підприємство, що діє на основі державної власності

(ч. 1 ст. 63 Господарського кодексу України) [14]. Таким чином, державним підприємством вважалось звичайне підприємство, що діє на основі державної власності.

Водночас, як відомо, у зв'язку із прийняттям та набранням чинності Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [70], що Господарський кодекс України втратив чинність, необхідно розглянути визначення понять «підприємство» та «державне підприємство» у актах чинного законодавства.

Так, у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» встановлено, що «підприємство – юридична особа, яка на день введення в дію цього Закону зареєстрована в організаційно-правовій формі державного підприємства (державного комерційного підприємства, державного некомерційного підприємства, казенного підприємства), комунального підприємства (комунального комерційного підприємства, комунального некомерційного підприємства), спільного комунального підприємства, приватного підприємства, дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації» [70].

В положення Цивільного кодексу України [83] використовуються різні суб'єкти підприємницької діяльності. Під «підприємством» у ч. 1 ст. 191 Цивільного кодексу України розуміється «єдиний майновий комплекс, що використовується для здійснення підприємницької діяльності» [83]. Окрім того, у ч. 2 ст. 191 Цивільного кодексу України передбачено, що «до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги,

борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом» [83].

У п. 38 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України визначено, що «підприємство – будь-яка юридична особа, а також фізична особа – підприємець» [25]. Примітно, що у цьому випадку поняття «підприємство» ототожнюється із статусом фізичної особи-підприємця. Водночас, якщо для цілей правового регулювання Митного кодексу України це є прийнятним, у антикорупційному законодавстві таке їх ототожнення є неможливим, оскільки наявність у посадових осіб статуту фізичної особи-підприємця більшою мірою стосується антикорупційного обмеження суміщення з іншими видами діяльності, ніж запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Примітно, що аналогічним чином визначається поняття «підприємство» і у положеннях законодавства Європейського Союзу.

Так, наприклад, у ст. 2 Директива Ради 95/50/ЄС від 06.10.1995 про уніфіковані процедури перевірки дорожніх перевезень небезпечних вантажів встановлено, що «підприємство» означає будь-яку орієнтовану чи не орієнтовану на отримання прибутку фізичну чи юридичну особу, будь-яке орієнтоване чи не орієнтоване на отримання прибутку об'єднання або групу осіб без правосуб'єктності та будь-який орган публічної влади, який володіє правосуб'єктністю сам по собі або підпорядкований органу з такою правосуб'єктністю, та котрі перевозять, завантажують чи розвантажують небезпечні вантажі або забезпечують їх перевезення, а також тих, що тимчасово зберігають, комплектують, запаковують чи доставляють такі вантажі в рамках транспортних операцій і розташовані на території Співтовариства» [16].

У п. 26 ст. 3 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1005/2009 від 16.09.2009 року про речовини, що шкодять озоновому шару визначено, що «підприємство означає будь-яку фізичну чи юридичну особу, яка: (а) виробляє, відновлює, рецикліє, рекуперує, використовує чи

знищує контрольовані речовини або нові речовини; (b) імпортує такі речовини; (c) експортує такі речовини; (d) вводить в обіг такі речовини; або (e) експлуатує холодильне обладнання, системи кондиціонування повітря чи теплових насосів, або системи протипожежного захисту, які містять контрольовані речовини» [74].

В п. 30 ст. 2 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 517/2014 від 16.04.2014 року про фторовані парникові гази та скасування Регламенту (ЄС) № 842/2006 передбачається, що «підприємство» означає будь-яку фізичну чи юридичну особу, яка: (a) виробляє, використовує, відновлює, збирає, рециклює, рекуперує або знищує фторовані парникові гази; (b) імпортує чи експортує фторовані парникові гази або продукти та обладнання, що містять такі гази; (c) вводить в обіг фторовані парникові гази чи продукти та обладнання, що містять такі гази або функціонують із їх застосуванням; (d) встановлює, обслуговує, підтримує, ремонтує, перевіряє на витіки чи виводить з експлуатації обладнання, яке містить фторовані парникові гази або функціонує з їх застосуванням; (e) є оператором обладнання, яке містить фторовані парникові гази або функціонує з їх застосуванням; (f) виробляє, імпортує, експортує, вводить в обіг або знищує гази, перелічені в додатку II; (g) вводить в обіг продукти чи обладнання, які містять гази, перелічені в додатку II» [75].

Загального визначення поняття «корпоративні права» у чинному законодавстві України немає.

Свого часу, у п. 10 Правилах застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», затверджених постановою Верховної Ради України від 27.06.1995 № 247/95-ВР [64] корпоративне право визначається як «право власності на частку (пай) в статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства про господарські товариства, включаючи право на управління та отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи» [64]. Але вочевидь, зазначена

постанова Верховної Ради України втратила свою актуальність як і Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [69], що втратив чинність.

Станом на теперішній час у законодавстві є фактично лише одне офіційне визначення поняття «корпоративні права», що міститься у положеннях Податкового кодексу України. При цьому, не зважаючи на очевидну змістовну спрямованість цього законодавство акта, визначення яке міститься у ньому, навіть, для цілей оподаткування, може бути використано нами для цілей і антикорупційного законодавства.

Так, у пп. 14.1.90 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України передбачено, що «корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами» [45].

З урахуванням цього, можемо виокремити наступні ознаки, які притаманні корпоративним правам, зокрема:

- 1) обумовлюються часткою у статутному капіталі (майні) господарської організації;
- 2) включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією;
- 3) передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів під час діяльності;
- 4) передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону;
- 5) передбачають наявність інші правомочностей, передбачених законом та статутними документами.

Іншими словами корпоративні права уявляють собою передбачені законом та статутними документами господарської організації правомочності володільця зазначених прав, що визначаються відповідним розміром частки у статутному капіталі та передбачають участь в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів під час діяльності та у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інших правомочностей, передбачених законом та статутними документами

Як зазначає І.Д. Пастух «на сьогодні в національному законодавстві України до визначення поняття «корпоративні права» немає єдиного підходу» [42, с. 167]. У зв'язку з цим, узагальнивши існуючі підходи, він виокремлює чотири позиції до визначення поняття «корпоративні права», зокрема:

«Відповідно до першого підходу корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (Господарський кодекс України, Податковий кодекс України).

Згідно з другим підходом корпоративні права визначено як право власності на частку (пай) у статутному фонді (капіталі) юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства.

Третій підхід: корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного

товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Згідно з четвертим підходом корпоративні права – це право власності на статутний капітал юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства, незалежно від того, чи створена така юридична особа у формі господарського товариства, підприємства, заснованого на власності однієї юридичної або фізичної особи, або в інших організаційно-правових формах» [42, с. 167-168].

Таким чином, загалом підхід до розуміння поняття «корпоративні права» у теорії права у цілому відповідає його основним засадам та положення, зафіксованим у положеннях чинного законодавства.

Враховуючи це, у підсумку цього підрозділу дослідження варто зазначити, що і наявність підприємств, і корпоративних прав, є специфічними предметами, що зумовлюють виникнення конфлікту інтересів. Під «підприємством» розуміється юридична особа, зареєстрована у встановленому чинним законодавством порядку у визначеній організаційно-правовій формі з метою здійснення господарської діяльності. Під «корпоративними правами» розуміється права особи, обумовлені часткою у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією а передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів під час діяльності та у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також наявність інші правомочностей, передбачених законом та статутними документами.

1.3. Правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Впровадження та практичне застосування антикорупційних механізмів та інструментів вимагає належного правового забезпечення. У зв'язку з цим, визначення правових засад запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є важливою складовою цього дослідження.

Саме нормативні засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав дозволяють визначити місце цього антикорупційного механізму у системі запобігання корупції, з'ясувати коло суб'єктів, на яких поширюється його дія, встановити темпоральні характеристики, а також інші особливості дії запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Безперечно, що рівень нормативного регулювання безпосередньо впливає не лише на чіткість визначення цього антикорупційного механізму, а й впливає на ефективність його дії та практичного застосування, а, головне, досягнення мети – запобігання корупції.

Як відомо та безпосередньо передбачено у преамбулі «правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень» визначаються положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [60].

З урахуванням цього цілком логічно, що загальні антикорупційні механізми встановлюються саме положеннями цього Закону. Не є виключенням і вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Так, безпосередньому нормативному їх закріпленню присвячено ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції». Загальний огляд цієї статті свідчить, що в ній послідовно викладено зміст цього антикорупційного механізму, а саме визначено в чому він полягає («передачу в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права в порядку, встановленому законом»), а також порядок та строк, протягом якого цей обов'язок повинен бути виконаний.

Також окремо встановлено способи передачі в управління іншій особі підприємств (ч. 2 ст. 36) та окремо способи передачі корпоративних прав (ч. 3 ст. 36). При цьому, варто звернути увагу на те, що додатково встановлюються й окремі запобіжники, дотримання яких є обов'язковим під час передачі зазначених підприємств чи корпоративних прав.

Слід зробити ретроспективний огляд законодавчих змін, внесених до ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції». Загалом за весь час чинності Закону України «Про запобігання корупції» до ст. 36 вносили зміни 10 разів.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо передачі корпоративних прав в управління» від 02.09.2020 № 852-IX [50] абз. 1 ч. 1 ст. 36 було доповнено новим абзацом «Якщо на момент закінчення вказаного тридцятиденного строку в системі депозитарного обліку встановлено обмеження на здійснення операцій з акціями на підставі відповідного рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про зупинення внесення змін до системи депозитарного обліку, особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані передати такі належні їм акції в управління іншій особі протягом 30 днів з дати відновлення внесення змін до системи депозитарного обліку щодо відповідних акцій» [50]. Завдяки цим законодавчим змінам упорядковано ситуації, за яких особи були позбавлені можливості передати в управління іншій особі корпоративні

права, що належали їм, зокрема внаслідок дії обмежень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Звернімо увагу на те, що у подальшому Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих аспектів декларування» від 29.04.2021 № 1443-IX [49] загалом ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» було викладено у новій редакції, а саме:

«1. Особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані протягом 60 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права в порядку, встановленому законом.

Якщо на момент закінчення зазначеного шестидесятиденного строку в системі депозитарного обліку встановлено обмеження на здійснення операцій з акціями на підставі відповідного рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про зупинення внесення змін до системи депозитарного обліку, особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані передати такі належні їм акції в управління іншій особі протягом 60 днів з дня відновлення внесення змін до системи депозитарного обліку щодо відповідних акцій.

У вказаних вище випадках особам, зазначеним у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї» [49].

Таким чином, законодавець остаточно оформив вимоги та строки запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, а також запровадили важливе обмеження, що підвищувало ефективність його дії – заборону передавати близьким особам.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19.06.2020 № 738-IX [53] було внесено зміни, спрямовані на удосконалення способів передачі корпоративних прав в управління іншим особам, зокрема викладено у новій редакції положення п. 2 ч. 3 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», зокрема: «2) укладення договору про управління портфелем фінансових інструментів та/або грошовими коштами, призначеними для інвестування у фінансові інструменти, з інвестиційною фірмою, яка має видану Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку ліцензію на провадження діяльності з управління портфелем фінансових інструментів» [53].

Інша частина змін стосувались законодавчого встановлення виключень, тобто визначенню суб'єктів, на яких дія ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» не поширюється.

Річ у тім, що у первісній редакції положень Закону України «Про запобігання корупції» вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав не містили виключень, тобто поширювались на всіх осіб, зазначених у ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» з'явилась лише у 2019 році, після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 № 140-IX [51].

Крім того, за цей час до цієї частини ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» вносились чимало законодавчих змін, спрямованих на уточнення переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Наприклад, у редакції Закону України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 № 140-IX [51] положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» [60] передбачали, що вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав статті не поширюються лише на дві категорії суб'єктів, зокрема на: «1) осіб, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі; 2) депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі)» [51].

У подальшому щонайменше п'ятьма законами України вносились змін до положень ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» спрямовані на уточнення переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питання сумісництва працівників патронатної служби Верховної Ради України» від 03.12.2019 № 319-IX [52] положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено новим пунктом 3 такого змісту: «3) помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України» [52]. Крім того, у подальшому Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття,

Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб» від 17.11.2021 № 1893-IX [55] п. 3 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено словами «осіб, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 або підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону)» [55].

У 2021 році положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих аспектів декларування» від 29.04.2021 № 1443-IX [49] доповнено новим пунктом 1¹ такого змісту: «1¹) осіб, у власності яких перебувають акції акціонерного товариства – резидента України, сукупна номінальна вартість яких не перевищує 0,25 прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня року, в якому особа призначена (обрана) на посаду, та сукупно не перевищують 5 відсотків голосуючих акцій товариства» [49].

Згідно з Законом України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 21.05.2024 № 3720-IX [68], з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій Національного банку України з державного регулювання ринків фінансових послуг» від 08.10.2024 № 3994-IX [54], п. 1 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено словами «Фонду розвитку підприємництва».

Наведене є доказом того, що остаточне визначення кола осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв’язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, триває. З урахуванням того, що суб’єкти, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв’язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав відрізняються не тільки своїм статусом, а, головне, причинами, що зумовили їх виключення із загального

переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, доцільно більш детально зупинитись на їх характеристиці.

Підсумовуючи викладене необхідно констатувати, що правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є законодавчо визначеним антикорупційним механізмом, який спрямовано на унеможливлення та запобігання виникнення корупції через наявність у особи підприємств чи корпоративних прав, а також мінімізацію впливу приватних інтересів особи, зумовлених наявністю підприємств чи корпоративних прав, на здійснення публічно-владних функцій та повноважень особи.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

2.1. Суб'єкти запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Визначення суб'єктів, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав має істотне значення у аспекті забезпечення ефективності застосування цих заходів. Крім того, законодавче встановлення кола суб'єктів, на яких поширюються ті чи інші антикорупційні заходи і механізми безпосередньо пов'язується з їх правовим статусом, обсягом публічної влади, а тому повинен забезпечуватися баланс між статусом особи і переліком таких антикорупційних механізмів.

В абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поширюються на осіб, зазначених у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [60]. Слід охарактеризувати їх.

У п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» визначено осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. В цьому пункті наведено функціонерів публічного сектора [29, с. 83]. У даному випадку йдеться про осіб, які є носіями публічної влади – здійснюють функції держави або функції місцевого самоврядування.

У науково-практичній літературі зазначається, що під «особами, уповноваженими на виконання функцій держави» слід розуміти осіб, які

виконують функції щодо: аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у т.ч. розроблення та проведення експертизи проєктів програм, концепцій, стратегій, проєктів нормативно-правових актів і міжнародних договорів; забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; забезпечення надання доступних і високоякісних публічних послуг; здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; управління персоналом державних органів; реалізації інших повноважень державного органу [29, с. 86-87]. Інакше кажучи, це посадові та службові особи органів державної влади, які наділяються і здійснюють відповідний обсяг державної влади.

У свою чергу під «особами, уповноваженими на виконання функцій місцевого самоврядування, відповідно, слід розуміти депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, які виконують функції щодо: підготовки проєктів актів органів місцевого самоврядування, організації виконання таких актів, контролю за їх виконанням; надання адміністративних послуг; управління комунальним майном, об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст; реалізації інших повноважень місцевого самоврядування» [29, с. 87]. Таким чином, це посадові особи органів місцевого самоврядування, які наділяються і здійснюють визначений законом обсяг повноважень місцевого самоврядування.

Загалом п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» присвячено визначенню осіб, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Це так звані квазі-функціонери публічного сектору [29, с. 83]

У науково-практичній літературі зазначається, що «на відміну від посадових та службових осіб інших державних органів, органів влади АРК ці особи: 1) одержують заробітну плату повністю або частково за рахунок державних чи комунальних коштів; 2) не здійснюють функції представників влади; 3) постійно чи тимчасово обіймають у юридичних особах публічного права посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням, яким їх може наділити не лише повноважний орган державної влади, центральний орган державного управління зі спеціальним статусом, суд або закон, а й орган місцевого самоврядування, повноважний орган чи повноважна службова особа підприємства, установи, організації» [29, с. 90; 60].

Однак, вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поширюються не всіх квазі-функціонерів публічного сектора, а лише на тих, що зазначені у пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». З урахуванням того, що у цьому підпункті наведено широкий перелік осіб, одразу слід здійснити їх поділ на групи [60]:

«1) посадові особи юридичних осіб публічного права;

2) члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України);

3) особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, Фонду розвитку підприємництва, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

4) члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю;

5) посадові особи та інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю;

- 6) члени Ради Аудиторської палати України;
- 7) посадові особи Аудиторської палати України;
- 8) працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів;
- 9) Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;
- 10) посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» [60].

Окремої уваги потребує встановлені виключення з суб'єктного складу осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

У положеннях ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «вимоги цієї статті не поширюються на:

1) осіб, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, Фонду розвитку підприємництва, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

1¹) осіб, у власності яких перебувають акції акціонерного товариства - резидента України, сукупна номінальна вартість яких не перевищує 0,25 прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня року, в якому особа призначена (обрана) на посаду, та сукупно не перевищують 5 відсотків голосуючих акцій товариства;

2) депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі);

3) помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України,

працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, осіб, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 або підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону)» [60].

Загальний огляд цього переліку свідчить про його вичерпність, тобто неможливість розширеного тлумачення. Такий підхід є абсолютно вірним, оскільки йдеться про виключення із загального правила, а тому визначення конкретного переліку осіб є обов'язковою умовою належного застосування антикорупційних вимог запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Водночас, у цьому переліку одночасно поєднуються два способи визначення осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Перший полягає у наведенні конкретних посад, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Наприклад, за таким підходом сформульовані положення п. 2 та частково п. 3 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Другий – у викладені умов, за яких визначаються особи, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Наприклад, за таким підходом викладеного п. 1, 1¹ та частково п. 3 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Характеристика переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є неможливим без дослідження законодавчої хронології встановлення та уточнення цього переліку.

Насамперед слід відзначити, що у первісній редакції положень Закону України «Про запобігання корупції» вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав не містили виключень, тобто поширювались на всіх осіб, зазначених у ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» з'явилась лише у 2019 році, після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 № 140-IX [51].

Крім того, за цей час до цієї частини ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» вносились чимало законодавчих змін, спрямованих на уточнення переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Наприклад, у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 № 140-IX [51] положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» [60] передбачали, що вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав статті не поширюються лише на дві категорії суб'єктів, зокрема на: «1) осіб, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі; 2) депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі)» [51].

У подальшому щонайменше п'ятьма законами України вносились змін до положень ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» спрямовані на уточнення переліку осіб, на яких не поширюються вимоги

у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питання сумісництва працівників патронатної служби Верховної Ради України» від 03.12.2019 № 319-IX [52] положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено новим пунктом 3 такого змісту: «3) помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України» [52]. Крім того, у подальшому Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб» від 17.11.2021 № 1893-IX [55] п. 3 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено словами «осіб, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 або підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону)» [55].

У 2021 році положення ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих аспектів декларування» від 29.04.2021 № 1443-IX [49] доповнено новим пунктом 1¹ такого змісту: «1¹) осіб, у власності яких перебувають акції акціонерного товариства – резидента України, сукупна номінальна вартість яких не перевищує 0,25 прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня року, в якому особа призначена (обрана) на посаду, та сукупно не перевищують 5 відсотків голосуючих акцій товариства» [49].

Згідно з Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 21.05.2024 № 3720-IX [68], з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій Національного банку України з державного регулювання ринків фінансових послуг» від 08.10.2024 № 3994-IX [54], п. 1 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» доповнено словами «Фонду розвитку підприємництва».

Наведене є доказом того, що остаточне визначення кола осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, триває. З урахуванням того, що суб'єкти, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав відрізняються не тільки своїм статусом, а, головне, причинами, що зумовили їх виключення із загального переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, доцільно більш детально зупинитись на їх характеристиці.

Як вже було зазначено особи, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, визначені у положеннях ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» шляхом їх виокремлення в певні групи. Це зрештою відповідає пунктам ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції». У зв'язку з цим, охарактеризуємо зазначених суб'єктів по пунктам ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

(1) п. 1 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» – «особи, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, Фонду розвитку підприємництва, державного підприємства,

державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі» [60].

За загальним правилом до складу наглядових рад таких установ входять представники держави та незалежні члени. Якщо перші, як правило, є публічними службовцями, тобто на них і так поширюються вимоги Закону України «Про запобігання корупції», другі – залученими, подекуди, навіть, міжнародними експертами у відповідних сферах. Таким чином, на представників держави у складі наглядових рад, дія Закону України «Про запобігання корупції» у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, поширюється у повному обсязі, а на незалежних членів – не поширюється.

Незалежні члени наглядової ради є особи, які входять до складу наглядових рад та є фахівцями у відповідній сфері. Наприклад, на початку року Міністерством фінансів України було оновлено склад Наглядової ради Фонду розвитку підприємництва, зокрема: «незалежними членами Наглядової ради ФРП було призначено таких осіб: Фолькера Реннера (Volker Renner), громадянина Федеративної Республіки Німеччина, Мантаса Шукявічюса (Mantas Šukevičius), громадянина Литовської Республіки, та Магдалену Дульчевську (Magdalena Dulczewska), громадянку Республіки Польща. Кожен з незалежних членів Наглядової ради має понад 20 років досвіду роботи у банківській та фінансовій сферах.

Незалежних членів Наглядової ради ФРП було обрано за результатами конкурсного відбору, проведеного за участі компанії з відбору персоналу ТОВ «Екзеkjютів Серч Юкрейн», яка є учасником глобального партнерства Amgor, а також представників міжнародних фінансових організацій, у якості спостерігачів. Це сприяло пошуку професіоналів зі

всебічним та комплексним досвідом на посади незалежних членів Наглядової ради ФРП» [28].

У даному пункті йдеться про незалежних членів наглядових рад наступних установ, які слід охарактеризувати:

а) державні банки – у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що «державний банк – це банк, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі. Державний банк може існувати лише у формі акціонерного товариства» [48]. При цьому, у ч. 3-4 цієї статті уточнено, що «єдиним акціонером державного банку є держава. Функції з управління корпоративними правами держави у державному банку здійснює Кабінет Міністрів України. Орган, що здійснює управління корпоративними правами держави у державному банку, також виконує функції вищого органу управління державного банку (далі - вищий орган). Іншими органами управління державного банку є наглядова рада державного банку та правління державного банку» [48];

б) Фонд розвитку підприємництва – є «державною фінансовою установою, місія якої полягає у підтримці фінансування мікро-, малого та середнього підприємництва (ММСП) в Україні на доступних умовах» [80]. Цей Фонд є небанківською фінансовою установою з особливим статусом;

в) державні підприємства. У ч. 1 ст. 62 Господарського кодексу України містилось наступне визначення поняття «підприємство», а саме: «самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами» [14]. Окрім того, залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів, зокрема державне підприємство, що діє на основі державної власності (ч. 1 ст. 63 Господарського кодексу України) [14]. Таким чином, державним

підприємством вважалось звичайне підприємство, що діє на основі державної власності.

Водночас, як відомо, у зв'язку із прийняттям та набранням чинності Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [70], що Господарський кодекс України втратив чинність, необхідно розглянути визначення понять «підприємство» та «державне підприємство» у актах чинного законодавства.

Так, у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» встановлено, що «підприємство – юридична особа, яка на день введення в дію цього Закону зареєстрована в організаційно-правовій формі державного підприємства (державного комерційного підприємства, державного некомерційного підприємства, казенного підприємства), комунального підприємства (комунального комерційного підприємства, комунального некомерційного підприємства), спільного комунального підприємства, приватного підприємства, дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), підприємства споживчої кооперації» [70].

г) державні організації, що мають на меті одержання прибутку. У державних класифікаторів України, зокрема ДК 002:2004 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» [61] зазначається, що «державна організація (установа, заклад) утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління» [61];

г) господарські товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. В ч. 1 ст. 1 Закону України «Про

господарські товариства» визначено, що «господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками» [56].

Згідно з положеннями ч. 2-3 зазначеного Закону «господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства» [56].

Таким чином, у даному випадку йдеться про усі види господарських товариств, зокрема акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, за умови, що у їх статутному капіталі більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі.

(2) п. 1¹ ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» – «особи, у власності яких перебувають акції акціонерного товариства – резидента України, сукупна номінальна вартість яких не перевищує 0,25 прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня року, в якому особа призначена (обрана) на посаду, та сукупно не перевищують 5 відсотків голосуючих акцій товариства». Аналіз цього положення дозволяє виокремити декілька умов його застосування:

а) йдеться про акції виключно акціонерного товариства, а не будь-якого іншого господарського товариства. У ч. 1 ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлено, що «акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями» [47]. Таким чином, обов'язковою є організаційно-правова форма саме акціонерне товариство;

б) акціонерне товариство має бути резидентом України. Вимоги до визначення особи резидентом України встановлено положеннями Податкового кодексу України [45]. Так, відповідно до пп. 14.1.213 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України «резиденти – це: а) юридичні особи та їх відокремлені особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами; б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет; в) фізична особа – резидент – фізична особа, яка має місце проживання в Україні» [45]. Таким чином, акціонерне товариство, яке утворено та провадить діяльність України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами є резидентом України;

в) визначено верхня межа вартості голосуючих акцій у акціонерному товаристві – так «сукупна номінальна вартість яких не перевищує 0,25 прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня року, в якому особа призначена (обрана) на посаду». Станом на 2025 рік, згідно з положеннями ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» [58], з 01 січня 2025 року прожитковий мінімум для працездатних осіб становить 3028 грн., таким чином, сукупна номінальна вартість акцій не має перевищувати 757 грн. Таким чином, у зв'язку з тим, що визначена сума є незначною, особи, які володіють акціями сукупною номінальною вартістю виключаються з переліку осіб, на яких поширюються вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

г) встановлена сукупна частка голосуючих акцій у відсотках до статутного капіталу акціонерного товариства – не перевищують 5 відсотків голосуючих акцій товариства. У положеннях п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» визначено, що «голосуюча акція – будь-яка акція, що надає право своєму власнику або іншій уповноваженій особі

брати участь та голосувати на загальних зборах, крім акції, за якою законом або у встановленому законодавством порядку встановлено заборону користування таким правом» [47]. Таким чином, у зв'язку з тим, що визначена сукупна частка голосуючих акцій є незначною, особи, які володіють акціями сукупною номінальною вартістю виключаються з переліку осіб, на яких поширюються вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

(3) п. 2 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» – «депутати місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі». У відповідності до положень ч. 1 ст. 2 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» [72] «депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі – депутат місцевої ради) є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і закону про місцеві вибори обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України» [72]. Отже, депутат місцевої ради є представником жителів територіальної громади, якими він був обраний, та членом відповідної ради, депутатом якої він є.

Загалом депутат місцевої ради повинен здійснювати заходи, спрямовані на втілення та захист інтересів територіальної громади, у зв'язку з цим, є цілком обґрунтованим поширення на них положень Закону України «Про запобігання корупції» загалом та вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав зокрема.

Разом з тим, зважаючи на той факт, що депутати місцевих рад не отримують заробітної плати за час здійснення своїх повноважень поширення на них вимог у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав може

призвести до непропорційного обмеження їх прав та інтересів, оскільки для них наявність підприємств та/або корпоративних прав може бути єдиним джерелом доходу.

Враховуючи це у контексті цього дослідження важливим є визначення моменту виникнення та припинення повноважень депутата місцевої ради, а також розмежування депутатів місцевих рад на тих, що здійснюють та на тих, що не здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі.

Стосовно виникнення та припинення повноважень депутата місцевої ради необхідно зазначити наступне.

За загальним правилом, встановленим положеннями ч. 1 ст. 4 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» [72], депутат місцевої ради набуває своїх повноважень в результаті обрання відповідно до Виборчого кодексу України [6]. Водночас, конкретним моментом у часі, з яким пов'язується початок виконання повноважень депутата місцевої ради, у відповідності до положень ч. 2 ст. 4 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» є день відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією.

Припиняються повноваження депутатів місцевих рад, згідно з положеннями ч. 2 ст. 4 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», також у конкретний момент у часті, а саме день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання [6]. Таким чином також забезпечується безперебійне функціонування органів місцевого самоврядування.

Звісно, що тут слід враховувати можливість дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або ради, до складу якої його обрано. Так, у ч. 1 ст. 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» встановлено, що «повноваження депутата місцевої ради припиняються достроково за наявності перелічених підстав, засвідчених офіційними документами, без прийняття рішення відповідної ради у разі: 1) його

відкликання за народною ініціативою у встановленому цим Законом порядку; 3) припинення його громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України; 4) обрання або призначення його на посаду, зайняття якої згідно з Конституцією України і законом не сумісне з виконанням депутатських повноважень; 5) обрання його депутатом іншої місцевої ради; 6) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 7) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання законної сили рішенням суду, яким його притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, та застосовано покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 7¹) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів чи активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави; 8) його смерті» [6]. Усі зазначені підстави зумовлені конкретними юридичними фактами, які настають у випадках, передбачених законом. Іншими словами, ці підстави є невідворотними, у зв'язку з чим автоматично призводять до дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради, оскільки, навіть, не передбачається прийняття рішення відповідної ради з цього приводу.

У ч. 2 ст. 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» також передбачається, що «повноваження депутата місцевої ради можуть припинятися достроково також за рішенням відповідної ради у зв'язку: 1) з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 2) з особистою заявою депутата місцевої ради про складення ним депутатських повноважень; 3) з несплатою аліментів на утримання дитини, що призвела до виникнення заборгованості, сукупний розмір якої

перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання» [6]. Із змісту цих підстав вбачається, що усі вони зумовлюють прийняття рішення відповідної ради про дострокове припинення повноважень депутата та вимагають додаткового з'ясування і встановлення підстав для припинення повноважень депутата місцевої ради.

Підстави для дострокового припинення ради визначаються положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [67]. Так, згідно з положеннями ч. 1 ст. 78 зазначеного Закону «повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках: 1) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом; 2) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання; 3) передбачених законами України «Про військово-цивільні адміністрації», «Про правовий режим воєнного стану» [67].

Отже, повноваження депутата місцевої ради виникають з дня відкриття першої сесії новообраної ради, а припиняються в день відкриття першої сесії цієї ж ради нового скликання або у разі дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або дострокового припинення повноважень відповідної ради.

Стосовно розмежування депутатів місцевих рад на тих, що здійснюють та на тих, що не здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі необхідно зазначити наступне. Відповідно до положень ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» «депутат місцевої ради здійснює свої повноваження, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю» [72]. Це законодавче положення і є загалом підставою для того, що депутати місцевих рад містяться у

перелік осіб, на яких не поширюється вимоги в частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Поряд з цим, положеннями Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» передбачено, що у певних випадках депутати місцевих рад можуть здійснювати свої повноваження у відповідній раді на постійній основі. Іншими словами, такі депутати поряд із здійснення повноважень депутатів місцевих рад також виконують інші повноваження, пов'язані зокрема із організаційним забезпеченням функціонуванням відповідної ради, її апарату, підготовка, організація та проведення сесій відповідної ради тощо. Такі депутати здійснюють повноваження, пов'язані з виконанням функцій місцевого самоврядування.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 6 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» до таких депутатів місцевих рад належать депутати, що обрані секретарем, головою або заступником голови відповідної ради. Крім того, згідно з положеннями ч. 3 ст. 6 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» на постійній основі за рішенням відповідної ради (зокрема, обласної, Київської та Севастопольської міських рад) також можуть працювати депутати, що обрані головами постійних комісій з питань бюджету.

Депутати, що працюють у відповідній раді на постійній основі, отримує заробітну плату за рахунок коштів місцевого бюджету, у зв'язку з чим, на них поширюються положення Закону України «Про запобігання корупції» як на посадових осіб місцевого самоврядування.

Внаслідок цього, на депутатів, що працюють у відповідній раді на постійній основі, поширюються й вимоги в частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, передбачені положеннями ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

(4) п. 3 ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» – помічники-консультанти народних депутатів України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівники секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, особи, зазначених у підпункті «к» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону (крім осіб, зазначених в інших підпунктах пункту 1 або підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону)». У цьому пункті одночасно об'єднуються декілька посад, які слід окремо охарактеризувати:

а) помічники-консультанти народних депутатів України. У відповідності до положень ч. 1 ст. 34 Закону України «Про статус народного депутата України» «народний депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта, правовий статус і умови діяльності яких визначаються цим та іншими законами та прийнятим відповідно до них Положенням про помічника-консультанта народного депутата, яке затверджується Верховною Радою України» [73].

Із змісту Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого постановою Верховної Ради України від 13.10.1995 № 379/95-ВР [62] вбачається, що помічник-консультант здійснює допоміжні та обслуговуючі функції стосовно конкретного народного депутата України. З урахуванням цього, за своєю правовою природою помічники-консультанти є патронатними службовцями.

Хоча у положеннях спеціальних актів, зокрема Законі України «Про статус народного депутата України» та Положенні про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого постановою Верховної Ради України від 13.10.1995 № 379/95-ВР про це прямо не зазначається. Водночас, у положеннях ч. 1 ст. 92 Закону України «Про державну службу» визначено, що «до посад патронатної служби належать посади радників, помічників, уповноважених та прес-секретаря

Президента України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, працівників патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічників-консультантів народних депутатів України, помічників та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України, помічників суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах» [59]. Таким чином, досліджувані посади помічників-консультантів народних депутатів України є патронатними службовцями, а тому на них й не поширюються вимоги в частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав;

б) працівники секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України – це патронатні службовці, які працюють у секретаріаті депутатської фракції (депутатської групи). Насамперед слід визначити призначення секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України. У відповідності до положень п. 5 Положення про секретаріат депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, затвердженого розпорядженням Голови Верховної Ради України від 07.12.2020 № 899-к [63] «основними завданнями секретаріату депутатської фракції є здійснення організаційно-інформаційного, консультативно-правового та методичного забезпечення діяльності депутатської фракції (депутатської групи), організація підготовки і проведення засідань депутатської фракції (депутатської групи), опрацювання документів, прийнятих на засіданні депутатської фракції (депутатської групи)» [63]. З урахуванням цього можемо констатувати, що працівники секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України виконують організаційні повноваження, спрямовані на забезпечення діяльності відповідної депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України.

У свою чергу працівники секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України за своєю правовою природою є патронатними службовцями, оскільки їх діяльність спрямована на забезпечення діяльності інших суб'єктів. Це підтверджується і положеннями чинного законодавства. Так, у положеннях ч. 1 ст. 92 Закону України «Про державну службу» визначено, що «до посад патронатної служби належать посади, зокрема працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України ...» [59].

Додатково у п. 13 Положення про секретаріат депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, затвердженого розпорядженням Голови Верховної Ради України від 07.12.2020 № 899-к встановлено, що «посади працівників секретаріату депутатської фракції належать до посад патронатної служби. Працівники секретаріату депутатської фракції призначаються на посади Керівником Апарату на час діяльності депутатської фракції (депутатської групи), працівником патронатної служби якої вони призначені» [63]. Отже, враховуючи допоміжну роль працівники секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, а також пряме їх віднесення до патронатних службовців, включення їх до переліку осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є обґрунтованим;

в) особи, зазначені у пп. «к» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» – це «члени правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду» [60]. При цьому, конкретизовано, що на осіб, зазначених в інших підпунктах п. 1 або пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», дія положень

ч. 6 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» поширюється. Наприклад, згідно з пп. «и» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема посадові та службові особи інших державних органів, у тому числі Пенсійного фонду, органів влади Автономної Республіки Крим [60], отже, на посадових та службовців осіб Пенсійного фонду поширюватимуться і вимоги в частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, незважаючи на те, що у пп. «к» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» також зазначається про окремих посадових та службових осіб Пенсійного фонду.

У підсумку слід зазначити, що вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поширюється на чітко визначене коло суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», з одночасним застосуванням декількох способів – прямим визначенням осіб, на яких поширюється його дія та від зворотного, шляхом визначення кола осіб, на яких не поширюється його дія.

2.2. Способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Конфлікт інтересів, пов'язаний із наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, вирізняється притаманною йому специфічністю, що зрештою й зумовлює необхідність окремого врегулювання заходів його запобігання та врегулювання.

З одного боку, наявність у особи підприємств чи корпоративних прав у загальному порядку може зумовлювати виникнення у особи як

реального, так і потенційного конфлікту інтересів. У такому випадку до зазначених осіб застосовуються загальні положення Закону України «Про запобігання корупції».

З іншого боку, підприємства та корпоративні права є достатньо специфічним об'єктами, що зумовлюють виникнення конфлікту інтересів. Наявність підприємств та/або корпоративних прав, передбачає постійне володіння ними, а отже і виникнення постійного конфлікту інтересів. Крім того, вплив відповідної посадової особи на наявні у нього підприємства та корпоративні права є вкрай широким, що ускладнює або, навіть, унеможлиблює ефективний контроль за дотриманням такою посадовою особою вимог антикорупційного законодавства.

Аналіз суб'єктів, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав засвідчує, що більшість з цих суб'єктів і так не можуть суміщати зайняття відповідних посад з одночасним зайняттям посад у відповідних підприємствах. Таким чином, їх приватний інтерес зумовлюється розвитком підприємств, якими вони володіють та/або підвищенням вартості відповідних корпоративних прав.

З урахуванням цього, суб'єктів, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав володіючи відповідними публічно-владними повноваженнями можуть вживати заходів, спрямованих на підвищення вартості їх активів, вкладених до певних підприємств.

У зв'язку з цим, загальні, встановлені положеннями Закону України «Про запобігання корупції», заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів не в змозі врегулювати конфлікт інтересів зумовлений наявністю у особи підприємств та/або корпоративних прав.

Слід зазначити, що у ч. 1 ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що «зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом: 1) усунення особи від виконання завдання,

вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень; 3) обмеження доступу особи до певної інформації; 4) перегляду обсягу службових повноважень особи; 5) переведення особи на іншу посаду; 6) звільнення особи» [60].

Якщо тільки не враховувати такий захід зовнішнього врегулювання як звільнення, усі інші заходи у повному обсязі не дозволяють «обеззброїти» конфлікт інтересів зумовлений наявністю у особи підприємств та/або корпоративних прав.

Враховуючи це у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» додатково поряд із загальними правилами запобігання та врегулювання конфлікту інтересів встановлюються спеціальні заходи, спрямовані на запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Ці заходи є спеціально орієнтованими саме наявністю у осіб підприємств чи корпоративних прав, а отже, повинні максимально ефективно забезпечувати досягнення мети антикорупційного законодавства.

Аналіз положень ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» свідчить, що передбачені в ній способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поділяються у залежності від того, що саме зумовило виникнення конфлікту інтересів на два види:

- ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи підприємств;
- ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи корпоративних прав.

Виокремлення цих видів є закономірним, оскільки охоплює специфіку відповідно підприємств та корпоративних прав. При цьому, слід мати на увазі, що ці види є складними та вирізняються власними особливостями.

Способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств.

Положеннями ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» передбачається лише один спосіб запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств. Так, у положеннях ч. 2 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» зазначається, що «передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарним, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності» [60].

Таким чином, у разі наявності у особи підприємств, передача їх в управління іншій особі здійснюється виключно шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності. Інших способів передачі або інших видів договорів не передбачено.

Примітно, що у методичних рекомендаціях Національного агентства з питань запобігання корупції від 03.02.2025 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції» на особливостях передачі підприємств увага не акцентується. Загалом зазначені методичні рекомендації містять посилення на загальні положення ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», а в частині, що стосується передачі підприємств лише наводиться положення ч. 2 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» [29, с. 57-58].

Як зазначає І.Д. Пастух «укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами) здійснюється за правилами цивільного законодавства. Відповідно до ст. 1029 Цивільного кодексу України за договором управління майном одна сторона

(установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). Предметом цього договору можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, цінні папери, майнові права та інше майно. При цьому управителем може виступати суб'єкт підприємницької діяльності, але не суб'єкт владних повноважень. Важливим моментом такого договору є те, що він не тягне за собою переходу права власності до управителя на майно, передане в управління. Водночас відповідно до ст. 1034 Кодексу вигоди від майна, що передане в управління, належать установникові управління, який може вказати в договорі особу вигодонабувача. Це означає, що управитель діє в інтересах службовця, приватний інтерес якого після укладення такого договору залишається незмінним. Загальні та спеціальні вимоги щодо укладання таких договорів встановлені гл. 70 Цивільного кодексу» [42, с. 170].

З урахуванням цього, слід зазначити, що положення ч. 2 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» відсилають до положень цивільного законодавства у контексті визначення істотних умов та порядку укладання договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

З одного боку, це видається закономірним, логічним та обґрунтованим, оскільки у даному випадку антикорупційне законодавство містить лише обов'язок особи на укладання цього договору, а вже реалізація цього здійснюється у приватно-правовій формі, отже і регулюється положеннями цивільного законодавства. З іншого боку, видається, що антикорупційне законодавство повинно більш повно врегульовувати порядок та умови укладання зазначеного договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності, оскільки, навіть, за умови укладання такого договору мета запобігання конфлікту

інтересів у зв'язку з наявністю у особи підприємств може не бути досягнутою.

Способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи корпоративних прав. Нормативне встановлення способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи корпоративних прав здійснюється положеннями ч. 3 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Так, у ч. 3 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» зазначається, що «передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів: 1) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами); 2) укладення договору про управління портфелем фінансових інструментів та/або грошовими коштами, призначеними для інвестування у фінансові інструменти, з інвестиційною фірмою, яка має видану Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку ліцензію на провадження діяльності з управління портфелем фінансових інструментів; 3) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами» [60].

Охарактеризуємо їх.

Укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності. У відповідності до положень ч. 1 ст. 1029 Цивільного кодексу України «за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від

свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)» [83].

Серед ключових положень чинного законодавства, якими врегульовано цей договір, слід виокремити специфічні вимоги щодо (1) предмету договору; (2) форма договору; (3) статус сторін (установник управління та управитель); (4) істотні умови договору; (5) строк договору; (6) порядок та умови передачі майна; (7) відповідальність управителя.

Предметом договору, згідно з положеннями ч. 1 ст. 1035 Цивільного кодексу України, може бути: «підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права, крім майнових прав інтелектуальної власності, та інше майно» [83]. Звернімо увагу на те, що належність підприємств до предмету договору управління майном повністю узгоджується із положеннями антикорупційного законодавства, яким врегульовано запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

До істотних умов договору управління майном, згідно з ч. 1 ст. 1035 Цивільного кодексу України, належать: 1) перелік майна, що передається в управління; 2) розмір і форма плати за управління майном [83]. Таким чином, наявність конкретної вказівки на майно, яке передається в управління є обов'язковим, що відповідає меті використання цього договору згідно з положеннями антикорупційного законодавства.

Укладення договору про управління портфелем фінансових інструментів та/або грошовими коштами. Укладення договору про управління портфелем фінансових інструментів та/або грошовими коштами, призначеними для інвестування у фінансові інструменти, є однією з ключових форм професійної діяльності на ринку капіталу, що передбачає передачу інвестором повноважень інвестиційній фірмі для здійснення операцій з його активами в інтересах клієнта. Правове регулювання цього виду договірних відносин ґрунтується на положеннях Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [71],

нормативних актах Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, а також загальних положеннях цивільного законодавства.

Визначальною характеристикою такого договору є те, що управління портфелем здійснюється виключно інвестиційною фірмою, яка має чинну ліцензію НКЦПФР на провадження діяльності з управління портфелем фінансових інструментів. Ліцензійний статус гарантує професійний рівень, дотримання стандартів належного управління, мінімізацію конфлікту інтересів та контроль із боку державного регулятора. Укладення договору з неліквідованим або нелегальним посередником є недопустимим і тягне ризики втрати інвестицій, що підкреслює важливість перевірки ліцензійної інформації на офіційному реєстрі НКЦПФР.

Договір управління портфелем має бути укладений у письмовій формі та містити вичерпний перелік істотних умов, визначених законодавством. До таких умов належать: обсяг повноважень інвестиційної фірми, перелік дозволених фінансових інструментів, інвестиційна стратегія, рівень прийнятного ризику, структура та порядок розміщення активів, розмір і форма винагороди, порядок звітності, умови припинення договору та механізми захисту інтересів клієнта. Законодавство висуває вимогу, щоб інвестиційна фірма діяла добросовісно, розумно та в інтересах клієнта, що знаходить відображення у вимоги щодо фідучіарного характеру відносин.

Особливе значення має принцип розмежування активів клієнта та активів інвестиційної фірми. Окремий облік забезпечує захист коштів і фінансових інструментів від претензій кредиторів управителя та гарантує, що активи не будуть використані в інтересах третьої сторони. Управитель має право здійснювати операції лише в межах затвердженої інвестиційної декларації або персональної інвестиційної стратегії клієнта. Зміна стратегії допускається лише за згодою сторін.

Важливим елементом правового регулювання є процедура оцінювання клієнта та визначення його інвестиційного профілю. Інвестиційна фірма перед укладенням договору зобов'язана зібрати інформацію про

фінансовий стан, інвестиційні цілі, рівень знань і досвіду клієнта для формування придатної моделі управління портфелем. Такий підхід спрямований на захист непрофесійних інвесторів та запобігання надмірним ризикам.

Договір передбачає періодичне надання інвестору звітності, яка містить дані про склад портфеля, здійснені операції, отриманий фінансовий результат та оцінку ризиків. Це забезпечує прозорість управління та дозволяє клієнту контролювати діяльність управителя. У разі порушення зобов'язань інвестиційна фірма несе відповідальність перед клієнтом у межах, визначених законом і договором, включно з відшкодуванням збитків, завданих недобросовісним або некомпетентним управлінням.

Своєю чергою І.Д. Пастух підкреслює, що «однією з форм такої діяльності (мається на увазі професійна діяльність з торгівлі цінними паперами на фондовому ринку) є діяльність з управління цінними паперами, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами, іншими фінансовими інструментами та коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, а також отриманими у процесі управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і коштами в інтересах установника управління або визначених ним третіх осіб. Як і в першому випадку, управління відбувається в інтересах установника, тобто приватний майновий інтерес службовця, про який йдеться в Законі «Про запобігання корупції», в кінцевому рахунку зберігається» [42, с. 171; 44].

Таким чином, договір про управління портфелем фінансових інструментів є складним фінансово-правовим механізмом, що поєднує високий рівень законодавчих вимог, фідучіарний характер взаємовідносин і державний контроль за діяльністю інвестиційних фірм. Він створює правові підстави для професійного управління активами, забезпечуючи

захист інвесторів та сприяючи розвитку сучасного ринку капіталу в Україні.

Укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами. Укладання зазначених договорів регулюється Законами України «Про інститути спільного інвестування» [66] та «Про інвестиційну діяльність» [65].

Укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду з метою управління корпоративними правами, переданими інвесторами, є складним та багаторівневим юридичним процесом, що регулюється законодавством України про ринки капіталу та діяльність інститутів спільного інвестування. Центральною фігурою у таких правовідносинах виступає компанія з управління активами, яка має чинну ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження професійної діяльності з управління активами інституційних інвесторів. Наявність такої ліцензії гарантує належний рівень професійності управителя, а також забезпечує державний контроль за діяльністю фонду та дотриманням інтересів інвесторів.

Венчурний пайовий інвестиційний фонд, відповідно до законодавства, є недиверсифікованим інститутом спільного інвестування закритого типу, що може здійснювати інвестування практично в необмежений перелік активів, включно з корпоративними правами, правами вимоги, борговими інструментами, об'єктами нерухомості та іншими видами активів, що за своїм характером несуть підвищений рівень ризику. Саме тому створення такого фонду є поширеним механізмом структурування бізнес-проектів, оптимізації корпоративної структури, залучення інвестицій та управління складними активами.

Договір про створення венчурного фонду укладається між інвестором або групою інвесторів та визначає ключові параметри майбутнього фонду: інвестиційну декларацію, порядок формування активів фонду, правила оцінки активів, механізми контролю, структуру витрат та винагороди управителя, а також порядок внесення корпоративних прав до складу активів фонду. Особливістю таких правовідносин є те, що інвестор не передає корпоративні права, а вносить їх до активів фонду в обмін на інвестиційні сертифікати, що підтверджують його участь у фонді.

Компанія з управління активами здійснює управління активами фонду від свого імені, але виключно в інтересах власників інвестиційних сертифікатів. Вона приймає рішення щодо участі в капіталі юридичних осіб, реалізації прав голосу, реструктуризації активів, укладення корпоративних договорів, здійснення інвестиційних операцій та вибору оптимальних стратегій розвитку бізнесів, корпоративні права яких включені до складу фонду. Усі такі дії повинні відповідати інвестиційній декларації та загальній стратегії фонду, зафіксованій у правилах фонду, які затверджує та реєструє НКЦПФР.

Правове регулювання передбачає жорстку вимогу щодо відокремлення активів фонду від активів. Це означає, що корпоративні права та інше майно, внесені до фонду, не можуть бути предметом звернення стягнення за зобов'язаннями компанії з управління активами або третіх осіб. Такий механізм забезпечує інвесторам високий рівень захисту та дозволяє використовувати фонд як ефективний інструмент управління ризиковими або стратегічними активами.

Особливу роль відіграють правила оцінювання корпоративних прав, які вносяться до фонду. Оцінка має проводитися незалежним суб'єктом оціночної діяльності з метою забезпечення об'єктивності та прозорості вартості чистих активів фонду. Ринкова вартість корпоративних прав впливає на обсяг прав інвестора та на подальшу структуру розподілу доходів у разі реалізації активів фонду.

Договір про створення венчурного фонду також встановлює порядок вступу нових інвесторів, умови викупу та погашення інвестиційних сертифікатів, правила розподілу прибутку та можливі механізми ліквідації фонду. У свою чергу, суб'єкти зобов'язані забезпечувати регулярну звітність, публічність ключових показників діяльності фонду та дотримання норм, встановлених регулятором.

Стосовно цього І.Д. Пастух вказує наступне: «... венчурні фонди порівняно з іншими видами інститутів спільного інвестування є найбільш ризикованими для інвесторів, що пояснюється відсутністю жорстких законодавчих вимог щодо складу і структури активів цих фондів та операцій з ними, характерних для інших інститутів спільного інвестування» [42, с. 171-172].

Таким чином, укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду з компанією з управління активами є юридично складною, але водночас ефективною процедурою, що забезпечує професійне управління корпоративними правами та іншими активами, інтегрує інвестиційну діяльність у регульований правовий простір та створює надійну інфраструктуру для реалізації інвестиційних проєктів і зростання капіталу інвесторів.

В останньому абзаці ч. 3 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлюється, що «передача корпоративних прав як оплата вартості цінних паперів венчурного пайового інвестиційного фонду здійснюється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів такого інституту спільного інвестування» [60]. З урахуванням цього таким чином забезпечується передача корпоративних прав.

Передбачаються положеннями ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» й додаткові умови, які підлягають обов'язкову дотриманню під час реалізації вимог запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Передусім ці умови спрямовуються на унеможливлення передачі підприємств чи корпоративних прав на користь близьких осіб або іншим особам, які пов'язані із близькими особами. Спрямованість цих умов цілком зрозуміла та логічна, оскільки передача підприємств чи корпоративних прав безпосередньо чи опосередковано на користь близьких осіб фактично нічим не відрізнятиметься від того, що такі підприємства чи корпоративні права залишались би у самої особи, яка займає певну посаду та наділяється публічно-владними повноваженнями.

Так, у абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «у вказаних вище випадках особам, зазначеним у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї» [60].

У даному випадку фактично сформульовано повна та безальтернативна заборона на передачу підприємств та корпоративних прав близьким особам. Одразу слід зупинитись на визначенні поняття «близькі особи».

У відповідності до положень абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» під «близькими особами» розуміються «члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у частині першій статті 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта» [60]. Цей вичерпний перелік близьких осіб є універсальним та застосовується в усіх випадках вживання у положеннях

антикорупційного законодавства терміну «близька особа», у тому числі і в положеннях ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції».

Таким чином, передача підприємств та корпоративних прав зазначеним близьким особам означитиме невиконання особою обов'язку, встановленого положеннями ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», щодо передачі таких підприємств та корпоративних прав.

У ч. 4 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» також встановлено, що «особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть укладати договори, зазначені у частинах другій та третій цієї статті, із суб'єктами підприємницької діяльності, інвестиційними фірмами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб» [60]. Очевидно, що таким чином законодавець намагається досягти того, щоб корпоративні права передавались в управління дійсно незалежним особам, взагалі не пов'язаних із особою, на яку поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. На переконання І.Д. Пастуха це є додатковим обмеження у процедурі передачі корпоративних прав [42, с. 173-174; 43].

Втім, окрім використання поняття «близькі особи», яке вживається і у абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», аналізоване положення ч. 4 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» також містить додаткову ознаку, яка стосується факту перебування близьких осіб у трудових відносинах з такими суб'єктами підприємницької діяльності, інвестиційними фірмами та компаніями з управління активами, яким відповідні корпоративні права можуть передаватись в управління.

Таким чином, особа, на яку поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, забезпечуючи виконання обов'язку передати корпоративні права в управління іншій особі повинна переконатися у тому, що її близькі особи не перебувають у трудових відносинах з такою

іншою особою. З одного боку, виконання цієї умови (йдеться про відсутність трудових відносин з близькою особою) на момент передачі в управління відповідних корпоративних прав повністю покладається на особу, на яку поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Проте, з іншого боку, невизначеними залишаються наслідки невиконання цієї умови, як умисно особою, якщо, наприклад, їй було відомо про наявність трудових відносин або з необережності – якщо про такі трудові відносини відомо не було.

Також слід зазначити, що фактично положеннями ч. 4 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» вимагається відсутність трудових відносин близьких осіб з іншими особами, яким корпоративні права передаються в управління, станом на момент передачі. Як бути у випадку якщо такі трудові відносини виникли після передачі корпоративних прав в управління, залишається не зрозумілим.

Окремої уваги заслуговує питання строків застосування, визначених положеннями ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

В абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані протягом 60 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права в порядку, встановленому законом» [60].

Із змісту цього положення вбачається наступне.

По-перше, дія цього обов'язку поширюється на осіб, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

По-друге, передбачений абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язок повинен реалізовуватись протягом 60 днів, який обчислюється з дня призначення (обрання) на відповідну посаду, яка належить до осіб, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Водночас, у абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» не уточняється про які дні йдеться, зокрема календарні чи робочі, що має важливе значення. Загальний аналіз положень антикорупційного законодавства вказує на те, що йдеться про календарні дні. Крім того, видається, що цей строк є цілком достатнім для реалізації цього обов'язку.

Підтверджує правильність цієї позиції офіційне роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції. Так, у методичних роз'ясненнях зазначається, що «при обрахуванні строку передачі, а також при визначенні дати повідомлення про таку передачу слід брати до уваги загальні правила обчислення строків, встановлені ст.ст.253, 254 ЦК. Таким чином, перебіг строку передачі починається з наступного календарного дня після призначення (обрання) особи на посаду. Якщо ж останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, днем закінчення строку є перший за ним робочий день» [84, с. 59-60].

По-третє, реалізація обов'язку, встановленого абз. 1 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» має здійснюватися шляхом передачі в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права в порядку, встановленому законом. У відповідності до цього, підкреслюється обов'язковість дотримання встановлених саме положеннями Закону України «Про запобігання корупції» способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Крім того, у положеннях абз. 2 ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що «якщо на момент закінчення

зазначеного шестидесятиденного строку в системі депозитарного обліку встановлено обмеження на здійснення операцій з акціями на підставі відповідного рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про зупинення внесення змін до системи депозитарного обліку, особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані передати такі належні їм акції в управління іншій особі протягом 60 днів з дня відновлення внесення змін до системи депозитарного обліку щодо відповідних акцій» [60].

У даному положенні Закону України «Про запобігання корупції» фактично передбачається відтермінування строку виконання обов'язку застосування способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Так, у разі якщо з незалежних від особи, на яку поширюється цей обов'язок, причин неможливо здійснити передачу в управління іншій особі, належні їй корпоративні права, зокрема через встановлення обмежень на здійснення операцій з акціями на підставі відповідного рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, строк виконання цього обов'язку обчислюється з дня відновлення внесення змін до системи депозитарного обліку щодо відповідних акцій.

При цьому, загальний строк, який становить 60 днів, залишається незмінним. Іншими словами, якщо особа не може, в силу незалежних від неї причин, виконати цей обов'язок, необхідність виконання цього обов'язку відтермінується до скасування чи припинення цих обставин.

Додатково слід звернути увагу на встановлений положеннями Закону України «Про запобігання корупції» строк повідомлення уповноваженого органу з питань запобігання корупції про виконання вимог положень ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» у зв'язку із наявністю у особи підприємств чи корпоративних прав. Так, у ч. 5 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, призначені

(обрані) на посаду, в одноденний термін після передачі в управління належних їм підприємств та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору» [60].

Аналіз наведеного положення Закону України «Про запобігання корупції» дозволяє зробити такі висновки.

Суб'єкти, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав окрім безпосереднього застосування відповідних способів також повинні повідомити про їх застосування Національне агентство з питань запобігання корупції.

Таким чином, забезпечується не тільки контроль за дотримання такими особами строків, встановлених положеннями ч. 1 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», а й дозволяє належним чином здійснювати контроль за повнотою застосування, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Крім того, інформування Національне агентство з питань запобігання корупції про застосування способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав дозволить належним чином організовувати та проводити перевірки, наприклад, спеціальну перевірку особи або здійснювати моніторинг способу життя. Інакше кажучи, очевидно, що Національне агентство з питань запобігання корупції не в змозі реагувати на усі повідомлення про застосування, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» способів запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, але у разі виникнення такої необхідності, Національне агентство з питань запобігання корупції матиме для цього усю необхідну інформацію.

Строк для здійснення такого повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції – 1 день з дня передачі в управління належних їм підприємств та корпоративних прав. Цей строк обчислюється з дня фактичного застосування одного із способів, передбачених ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції». Одразу слід зауважити, що положеннями ч. 5 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» не уточнено про які саме йдеться дні – календарні чи робочі, що беззаперечно має важливе значення у контексті застосування цього законодавчого припису. За офіційною позицією Національного агентства з питань запобігання корупції «під 1-денним строком повідомлення слід розуміти день, наступний за днем, коли особа передала належні їй підприємства та/або корпоративні права в управління. Якщо ж цей день припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, цим днем слід вважати перший за ним робочий день» [29, с. 60; 84].

Крім того, Національне агентство з питань запобігання корупції у офіційних роз'ясненнях зазначає, що «письмові заяви та повідомлення, здані до установи зв'язку або до скриньки для вхідної кореспонденції Національного агентства до закінчення останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно» [84, с. 60].

З урахуванням цього, видається, що виконання вимог положень ч. 5 ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» повинно здійснюватися в одноденний строк, під яким мається на увазі саме робочі дні, оскільки особи, на яких поширюються ці вимоги повинні виконувати свої обов'язки саме у робочі дні. Крім того, це відповідає загальним засадам обчислення строків, встановлених чинним законодавством, у тому числі антикорупційним.

Формою повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції є обов'язкова письмова форма. Інших вимог до форми не встановлено, у зв'язку з цим, особа самостійно у довільній формі повідомляє Національне агентство з питань запобігання корупції про те,

який конкретно спосіб було застосовано та у зв'язку з чим, зокрема наявністю яких саме підприємств чи корпоративних прав.

Як слушно зазначає І.Д. Пастух «аналіз положень ст. 36 Закону свідчить, що внаслідок використання різних форм передачі корпоративних прав службовець їх не відчужує остаточно (продає, дарує тощо) і конфлікт інтересів у майбутньому не втрачає своєї актуальності. У разі передачі в управління підприємств чи корпоративних прав іншій особі службовець залишається співвласником такого підприємства, відомості про що містяться у відповідних реєстрах. У службовця, який передав підприємство чи корпоративні права, існує конфлікт інтересів, зумовлений наявністю приватного інтересу у сфері, в якій він виконує свої службові повноваження. І тут він має діяти, як в прописаній законом ситуації щодо конфлікту інтересів (повідомляти про таку ситуацію, не вчиняти дій, не приймати рішень тощо), яка потребує врегулювання [42, с. 180].

З урахуванням цього, запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав має важливе значення у діяльності суб'єктів публічної влади, сприяє забезпеченню неупередженості та доброчесності, а також загалом антикорупційної спрямованості їх діяльності.

2.3. Юридичні наслідки невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Ефективне практичне втілення антикорупційних механізмів вимагає застосування усього наявного інструментарію. Лише у такий спосіб вдасться реально досягти мети антикорупційного регулювання суспільних відносин, запобігти виникненню та поширенню корупції, її негативний вплив на формування та розвиток держави і суспільства.

Аналогічне цілком і повністю стосується запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Проведений аналіз положень ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» засвідчує, що встановлені суворі вимоги та обмеження, зокрема щодо обов'язку передачі наявних у особи підприємств чи корпоративних прав, строку їх передачі, заборон передачі підприємств чи корпоративних прав близьким особам або іншим суб'єктам господарювання, у яких працюють їх близькі особи, а також порядку та умов застосування відповідних способів передачі, неможливий без встановлення відповідних юридичних наслідків їх невиконання або неналежного виконання.

Серед юридичних наслідків, що у відповідності до вимог чинного антикорупційного законодавства настають у разі невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав необхідно зазначити:

- не проходження спеціальної перевірки;
- притягнення до юридичної відповідальності.

Охарактеризуємо їх.

Спеціальна перевірка. У відповідності до положень п. 4 ч. 3 ст. 56 Закону України «Про запобігання корупції» спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в частині першій цієї статті, зокрема щодо наявності в особи корпоративних прав.

У цій частині спеціальна перевірка проводиться Міністерством юстиції України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (п. 2 ч. 4 ст. 57 Закону України «Про запобігання корупції»).

З урахуванням цього, можна зробити висновок, що юридичні наслідки, що настають у зв'язку із не проходженням спеціальної перевірки або отримання негативних результатів її проведення, в цій частині співпадають з юридичними наслідками невиконання або неналежного

виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

В абз. 1 ч. 1 ст. 58 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що проводив перевірку, а в разі його відсутності – особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту» [60].

Згідно з положеннями ч. 3 ст. 58 зазначеного Закону «орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України або Секретаріату Кабінету Міністрів України» [60]. Таким чином, у разі якщо особою не виконано вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, про це буде зазначено у довідці про результати спеціальної перевірки за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

У науково-практичній літературі підкреслюється, що «після проведеної спеціальної перевірки та підготовленої довідки за встановленою формою розвиток подій може відбуватися наступним чином і залежатиме від того, призначено (обрано) претендента на посаду чи йому відмовлено у цьому: у першій ситуації – документи передаються для зберігання в особовій справі й довідка про результати спеціальної перевірки додається до особової справи; у другій ситуації – документи повертаються претенденту під розписку (крім випадків, коли встановлено

неправдивість цих документів, та інших випадків, передбачених законом, зокрема випадків, коли ці документи містять відомості, що становлять державну таємницю), а довідка додається до них. Крім того, в обох ситуаціях особа, щодо якої проводилась перевірка, має право ознайомитися з довідкою й подати свої зауваження в письмовій формі, які підлягають розгляду в семиденний строк з дня їх надходження. Також особа має право оскаржувати до суду рішення про відмову в призначенні (обранні) її на посаду, прийняте за результатами спеціальної перевірки. Якщо ж особі відмовлено в призначенні (обранні) на посаду, закон вимагає від неї особисто отримати в посадовій особи (органу), яка (який) організовував проведення спеціальної перевірки під розписку» [30, с. 475].

Таким чином, за результатами проведення спеціальної перевірки також здійснюється контроль за додержанням або недодержанням положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Притягнення до юридичної відповідальності також є наслідком невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю у особи підприємств чи корпоративних прав.

За загальним правилом, встановленим положенням абз. 1 ч. 1 ст. 65¹ Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку [60].

Крім того, слід звернути увагу на положення, яке міститься у абз. 1 ч. 2 ст. 65¹ Закону України «Про запобігання корупції», згідно з яким «особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або

не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку» [60].

З урахуванням цього, за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, передбачаються різні види юридичної відповідальності. Оскільки вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав уявляють собою діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, а тому є правопорушенням, пов'язаним з корупцією, за яке згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Аналіз чинного законодавства свідчить, що за невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав передбачається передусім адміністративна та дисциплінарна відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачена положеннями ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення [21], а саме: «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів». До особливостей адміністративної відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів І.В. Діденко відносить насамперед її мету – попередження та запобігання виникненню конфлікту інтересів, а саме: «1) повідомлення суб'єкта у встановлених законом випадках і порядку про наявність реального конфлікту інтересів; 2) учинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів; 3) учинення зазначених вище дій особою,

яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення» [18, с. 46].

З урахуванням цього у теорії адміністративного права цілком обґрунтовано відзначається, що «... щоб притягнути до адміністративної відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, має бути наявна сукупність необхідних елементів адміністративного правопорушення, серед яких суспільна небезпека, протиправність, діяння (дія або бездіяльність), вина. Водночас дія виражається через активне порушення встановлених правил, зокрема – щодо неповідомлення чи прийняття рішення/вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів» [18, с. 43].

Аналіз положень ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення дозволяє зазначити, що у ч. 1 встановлено адміністративну відповідальність за «неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів»; ч. 2 – за «вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів»; ч. 3 – за вчинення дій, передбачених ч. 1-2, вчинені особою, яка вже вчиняла ці правопорушення та до неї було застосовано відповідне адміністративне стягнення.

Також, заслуговує на увагу висновок про те, що «реальний конфлікт поглинає потенційний, знаходячись у взаємозв'язку цілого й частини. Оскільки потенційний конфлікт – це наявність в особи приватного інтересу, реальний – це суперечність між наявним приватним інтересом і виконанням державно-владних функцій. Фактично потенційний конфлікт є передумовою для виникнення реального за умови наявності сприятливого середовища [18, с. 47]. Водночас, тут слід зауважити, що і потенційний конфлікт інтересів, і реальний конфлікт інтересів є окремими самостійними видами конфлікту інтересів, незважаючи на їх взаємозв'язок, а іноді, навіть, і взаємообумовленість.

Крім того, неможливо ігнорувати той факт, що ці види конфлікту інтересів можуть і не перетинатися один з одним. Так, потенційний конфлікт інтересів може ніколи не стати реальним, а реальний конфлікт інтересів може виникнути і без попереднього існування потенційного.

Узагальнюючи викладене слід констатувати, що за невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав окремо адміністративної відповідальності не передбачається положеннями чинного законодавства. Проте з іншого боку, невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав цілком і повністю охоплюється загальним адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, а саме порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, адміністративна відповідальність за яке передбачена положеннями ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення [21].

В контексті цього І.В. Діденко визначає такі ознаки конфлікту інтересів як різновиду правопорушення, пов'язаного з корупцією, зокрема: «відсутність ознак корупції; порушення вимог, заборон та обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»; учинення особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, й особами, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; встановлення кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності [17; 18, с. 42].

Як вже було зазначено дисциплінарна відповідальність настає у разі якщо особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у тому числі порушення вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, проте судом до неї не застосовано такого адміністративного

стягнення як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності – така особа підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

З урахуванням цього можемо констатувати, що дисциплінарна відповідальність за невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав може настати виключно у разі, якщо до особи не застосовано позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Крім того, порядок та підстави притягнення такої особи до дисциплінарної відповідальності визначається положеннями законодавчих актів, якими врегульовано статус конкретного публічного службовця.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що законодавче встановлення юридичних наслідків за невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав логічно завершують законодавче врегулювання цього антикорупційного механізму, передбаченого положеннями чинного законодавства, оскільки виступають мірилом ефективності та дієвості вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження видається можливим сформулювати такі висновки:

1. Встановлено, що запобігання корупції належать до ключових функцій держави, у реалізації яких беруть участь усі органи публічного управління, у зв'язку з чим запобігання корупції має здійснюватися на усіх рівнях та із залученням усіх суб'єктів. Обґрунтовано, що досягнення мети неможливо без функціонування відповідного організаційно-правового механізму, у якому поєднуються усі антикорупційні механізми, починаючи від антикорупційних заборон та обмежень, завершуючи фінансовим контролем, що полягає у декларуванні публічними службовцями своїх доходів, видатків тощо.

2. Виокремлено ознаки конфлікту інтересів: 1) наявність приватного інтересу у фізичної особи, з урахуванням законодавчого визначення поняття «приватний інтерес», зумовити конфлікт інтересів може будь-який майновий (наприклад, фінансова вигода, власність), або немайновий інтерес (сімейні, дружні, родинні або інші стосунки, членство в організаціях, соціальні зв'язки тощо); 2) наявність службових або представницьких повноважень у особи, правова природа та зміст конфлікту інтересів свідчить, що він може виникнути лише у разі наявності у особи відповідних публічно-владних повноважень, виконання обов'язків, які передбачають прийняття рішень або вчинення дій, що впливають на інших, на ресурси, на майно і т.д.; 3) вплив приватного інтересу на об'єктивність/неупередженість рішень чи дій, які особа повинна виконати за службовими повноваженнями, у даному випадку йдеться про будь-який вплив, фактично як на користь приватної особи, так і з метою завдання їй шкоди.

3. Визначено, що конфлікт інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є суперечністю між приватними

інтересами особи, зумовленими володінням підприємствами чи корпоративними правами, та її службовими чи представницькими повноваженнями, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень

4. Проаналізовано випадки використання у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» понять «підприємство» та «корпоративні права». Встановлено, що у більшості випадків у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» вживається поняття «підприємство, установа, організація», а самостійно поняття «підприємство» лише у ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції». У свою чергу, поняття «корпоративні права» вживається у положеннях Закону України «Про запобігання корупції» у таких випадках: 7 безпосередньо у положеннях ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», яка присвячена запобіганню конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, 2 – у положеннях присвячених відомостям, що зазначаються у декларації; 2 – у положеннях, присвячених відомостям, що підлягають спеціальній перевірці; 1 – у положеннях, якими визначено, що не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація, зокрема про передачу в управління належних особам підприємств та корпоративних прав, що здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом.

5. Виокремлено такі ознаки корпоративних прав, зокрема: 1) обумовлюються часткою у статутному капіталі (майні) господарської організації; 2) включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією; 3) передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів під час діяльності; 4) передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону;

5) передбачають наявність інші правомочностей, передбачених законом та статутними документами.

6. Визначено, що під «підприємством» розуміється юридична особа, зареєстрована у встановленому чинним законодавством порядку у визначеній організаційно-правовій формі з метою здійснення господарської діяльності., а під «корпоративними правами» – права особи, обумовлені часткою у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією а передбачають отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів під час діяльності та у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також наявність інші правомочностей, передбачених законом та статутними документами.

7. Охарактеризовано правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. На підставі аналізу чинної редакції положень Закону України «Про запобігання корупції», а також ретроспективного огляду законодавчих змін ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції», констатовано, що правові засади запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав є законодавчо визначеним антикорупційним механізмом, який спрямовано на унеможливлення та запобігання виникнення корупції через наявність у особи підприємств чи корпоративних прав, а також мінімізацію впливу приватних інтересів особи, зумовлених наявністю підприємств чи корпоративних прав, на здійснення публічно-владних функцій та повноважень особи.

8. Визначено суб'єктів, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Акцентовано увагу на тому, що законодавче встановлення кола суб'єктів, на яких поширюються ті чи інші антикорупційні заходи і механізми безпосередньо пов'язується з їх правовим статусом, обсягом публічної влади, а тому повинен

забезпечуватися баланс між статусом особи і переліком таких антикорупційних механізмів. Охарактеризовано функціонерів та квазі-функціонерів публічного сектору, на яких поширюються вимоги запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав. Визначено коло осіб, на яких не поширюються вимоги у частині запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

9. Встановлено, що конфлікт інтересів, пов'язаний із наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав, вирізняється притаманною йому специфічністю, що зумовлює необхідність окремого врегулювання заходів його запобігання та врегулювання. Визначається, що загальні, встановлені положеннями Закону України «Про запобігання корупції», заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів не в змозі врегулювати конфлікт інтересів зумовлений наявністю у особи підприємств та/або корпоративних прав.

Аналіз положень ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» свідчить, що передбачені в ній способи запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав поділяються у залежності від того, що саме зумовило виникнення конфлікту інтересів на два види: ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи підприємств; та ті, що застосовуються у зв'язку із наявністю у особи корпоративних прав.

10. Обґрунтовано, що ефективне практичне втілення антикорупційних механізмів вимагає застосування усього наявного інструментарію, лише у такий спосіб вдасться реально досягти мети антикорупційного регулювання суспільних відносин, запобігти виникнення та поширення корупції, її негативний вплив на формування та розвиток держави і суспільства. Проведений аналіз положень ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» засвідчує, що встановлені суворі вимоги та обмеження, зокрема щодо обов'язку передачі наявних у особи підприємств

чи корпоративних прав, строку їх передачі, заборон передачі підприємств чи корпоративних прав близьким особам або іншим суб'єктам господарювання, у яких працюють їх близькі особи, а також порядку та умов застосування відповідних способів передачі, неможливий без встановлення відповідних юридичних наслідків їх невиконання або неналежного виконання.

11. Визначено, що у разі невиконання або неналежного виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав настають такі юридичні наслідки як: не проходження спеціальної перевірки та притягнення до юридичної відповідальності.

Аргументовано, що вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав уявляють собою діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, а тому є правопорушенням, пов'язаним з корупцією, за яке згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Визначено, що за невиконання або неналежне виконання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав передбачається передусім адміністративна та дисциплінарна відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика: монографія / авт. колектив: С.В. Ківалов, Л.Р. БілаТіунова, Ю.С. Даниленко, Р.В. Негара та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 800 с.
2. Адміністративне право України: підруч. / Битяк Ю. П. та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право, 2010. 624 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручн. У 2 т. Т. 1: Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ: ТОВ «Вид-во «Юридична думка»», 2007. 592 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. і допов.) /уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).
7. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
8. Витвицький Б. Корупція у публічному секторі: методи попередження та протидії. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2009. № 1. С. 5–8
9. Глусь Н. С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2000. 23 с.
10. Голяшкіна О. А. Конституційно-правові передумови запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів

України та депутатів місцевих рад. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. № 7. С. 28–33.

11. Голяшкіна О. А. Особливості запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності Президента України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. С. 128–131.

12. Голяшкіна О. А. Проблема конфлікту інтересів в органах державної влади. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика*: матеріали VIII наук.-практ. конф. (Дніпро, 08 груд. 2016 р.) / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016, С. 248–250.

13. Голяшкіна О.А. Організаційно-правовий механізм запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічному управлінні: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02. Київ, 2021. 271 с.

14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Дата оновлення: 28.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/436-15#top> (дата звернення 01.10.2025) (втратив чинність).

15. Даниленко-Негара Ю.С., Негара Р.В. Антикорупційне декларування в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану: ретроспективний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 703–706. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/175> (дата звернення 01.10.2025).

16. Директива Ради 95/50/ЄС від 6 жовтня 1995 року про уніфіковані процедури перевірки дорожніх перевезень небезпечних вантажів. Дата оновлення: 26.07.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-95/ed20190726#n19 (дата звернення 01.10.2025).

17. Діденко І. В. Елементи конфлікту інтересів як правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Корупція як загроза національній безпеці України: попереджаємо, протидіємо, переслідуюмо* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29 лист. 2016 р.). Київ, 2017. С. 29–31.

18. Діденко І.В. Адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 241 с.

19. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / Колодій А. М. та ін.; за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком-Інтер, 2000. 320 с.

20. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 792 с.

21. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Дата оновлення: 01.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 01.10.2025).

22. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. Дата оновлення: 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 01.10.2025).

23. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999. Дата оновлення: 27.01.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 10.10.2025).

24. Литвиненко В. І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.07. Київ, 2015. 40 с.

25. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. Дата оновлення: 04.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#top> (дата звернення 01.10.2025).

26. Міжамериканська конвенція проти корупції від 29.03.1996. Дата оновлення: 29.03.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text (дата звернення: 01.10.2025).

27. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996. Дата оновлення: 23.07.1996.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text (дата звернення: 01.10.2025).

28. Мінфін призначив членів Наглядової ради Фонду розвитку підприємництва. 05.02.2025.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_priznachiv_chleniv_nagliadovoi_rad_i_fondu_rozvitku_pidpriiemnitstva-5009 (дата звернення 01.10.2025).

29. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

30. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588 с.

31. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / Андрейко Ю.О. та ін.; Національна академія внутрішніх справ. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diialnist/naukovizaxodi/zbirnuki/2020/nauk_kom1.pdf. (дата звернення 01.10.2025).

32. Негара Р. В. Дистанційна робота державних службовців з-за кордону: проблеми правового регулювання та практичної реалізації в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-тиріччя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*: міжнар. наук.-практ. інтерн. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса, 2022. Т. 2. С. 63–67.

33. Негара Р.В. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як адміністративне стягнення за правопорушення пов'язані з корупцією. *Український правовий вимір:*

пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 травня 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 55-57.

34. Негара Р.В. Посадові особи юридичних осіб публічного права в антикорупційному законодавстві. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 115-118.*

35. Негара Р.В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом в Україні: аналіз критеріїв визначення. *Правова позиція*. 2024. № 3 (43). С. 25-32. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-3.5> (дата звернення 01.10.2025).

36. Негара Р.В., Даниленко-Негара Ю.С. Заходи заохочення та примусу у державній службі як адміністративно-правові заходи. Таксономія правових заходів: монографія/ за ред проф. О. Козаченка. Миколаїв: Іліон, 2024. 572 с. С. 142-214.

37. Негара Р.В., Даниленко-Негара Ю.С. Критичний аналіз позиції НАЗК щодо подання декларацій особою, яка втратила статус суб'єкта декларування (на прикладі посадових осіб юридичних осіб публічного права). *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики: Матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 26 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 384 с. С. 157-160. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-43>.*

38. Негара Р.В., Даниленко-Негара Ю.С. Посадові особи юридичної особи публічного права в антикорупційному законодавстві: теоретичний та практичний аналіз законодавчих змін. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 14-23. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.2> (дата звернення 01.10.2025).

39. Негара Р.В., Даниленко-Негара Ю.С. Проблеми правового регулювання адміністративного оскарження. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття:*

синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 54–58.

40. Осадчий В. І. Корупційні злочини: монографія. Київ: Вид-во Європ. унту, 2016. 81 с.

41. Пастух І. Д. Класифікація конфліктів інтересів у публічно-правових відносинах. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. Т. 3. 2019. С. 94-99. DOI: 10.18523/2617-2607.2019.3.94-99. URL: <http://nrplaw.ukma.edu.ua/article/view/175898/175727>. (дата звернення 01.10.2025).

42. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфліктів інтересів в діяльності публічної адміністрації: адміністративно-правове дослідження: Монографія. Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2020. 432 с.

43. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів засобами адміністративного права: дис.д-р. юрид. наук. Київ, 2021. 507 с.

44. Пастух І.Д. Стан дослідження проблем запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в діяльності публічної адміністрації. *Наукові записки*. Серія «Право». 2019. Вип. 7. С.156-160.

45. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 01.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#top> (дата звернення 01.10.2025).

46. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією: резолюція Організації Об'єднаних Націй від 07.09.1990. Дата оновлення: 07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785#Text (дата звернення: 01.10.2025).

47. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. Дата оновлення: 28.08.2025. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#top> (дата звернення 01.10.2025).

48. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Дата оновлення: 30.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top> (дата звернення 01.10.2025).

49. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення окремих аспектів декларування: Закон України від 29.04.2021 № 1443-IX. Дата оновлення: 29.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

50. Про внесення змін до деяких законів України щодо передачі корпоративних прав в управління: Закон України від 02.09.2020 № 852-IX. Дата оновлення: 01.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

51. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 № 140-IX. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

52. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питання сумісництва працівників патронатної служби Верховної Ради України: Закон України від 03.12.2019 № 319-IX. Дата оновлення: 03.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

53. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 № 738-IX. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

54. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій Національного банку України з державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 08.10.2024 № 3994-IX. Дата оновлення: 08.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3994-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

55. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо поширення дії закону на членів правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду та відповідних посадових осіб: Закон України від 17.11.2021 № 1893-IX. Дата оновлення: 17.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1893-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

56. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення 01.10.2025).

57. Про двадцять принципів боротьби з корупцією: Резолюція № (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи від 06.11.1997. Дата оновлення: 06.11.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845#Text (дата звернення: 01.10.2025).

58. Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. Дата оновлення: 13.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

59. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 07.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 01.10.2025).

60. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 12.09.2025.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 01.10.2025).

61. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97. Дата оновлення: 07.02.2025.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (дата звернення 01.10.2025).

62. Про затвердження Положення про помічника-консультанта народного депутата України: Постанова Верховної Ради України; Положення від 13.10.1995 № 379/95-ВР. Дата оновлення: 16.11.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.10.2025).

63. про затвердження Положення про секретаріат депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України: Розпорядження Голови Верховної Ради України; Положення від 07.12.2020 № 899-к. Дата оновлення: 24.12.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899%D0%BA/20-%D1%80%D0%B3#top> (дата звернення 01.10.2025).

64. Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Постанова Верховної Ради України; Правила від 27.06.1995 № 247/95-ВР. Дата оновлення: 14.07.1995.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/247/95-%D0%B2%D1%80/ed19950714/find?text=%CA%EE%F0%EF%EE%F0%E0%F2%E8%E2%ED%E5+%EF%F0%E0%E2%EE#Text> (дата звернення 01.10.2025).

65. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення 01.10.2025).

66. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. Дата оновлення: 28.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення 01.10.2025).

67. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 12.09.025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20250912#Text> (дата звернення 01.10.2025).

68. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 21.05.2024 № 3720-IX. Дата оновлення: 07.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text> (дата звернення 01.10.2025).

69. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 № 334/94-ВР. Дата оновлення: 01.01.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.10.2025) (втратив чинність).

70. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. Дата оновлення: 09.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4196-20/ed20250109#Text> (дата звернення: 01.10.2025).

71. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення 01.10.2025).

72. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. Дата оновлення: 08.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення 01.10.2025).

73. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. Дата оновлення: 07.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення 01.10.2025).

74. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1005/2009 від 16.09.2009 року про речовини, що шкодять озоновому шару (нова редакція). Дата оновлення: 19.04.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-09/ed20090916#n44 (дата звернення 01.10.2025).

75. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 517/2014 від 16.04.2014 року про фторовані парникові гази та скасування Регламенту (ЄС) № 842/2006. Дата оновлення: 16.04.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_031-14/ed20140416#n79 (дата звернення 01.10.2025).

76. Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 11.05.2000. Дата оновлення: 11.05.2000. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

77. Рівчаченко С.В. Адміністративно-правове регулювання заходів запобігання конфлікту інтересів в Україні. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 листопада 2016 р.). Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2016. С. 49–53.

78. Рівчаченко С. В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2017. 195 с.

79. Титко А. В. Напрями удосконалення законодавства у сфері адміністративної відповідальності за окремі корупційні діяння. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 59–63.

80. Фонд розвитку підприємництва: місія, роль та інституційна розбудова. URL: <https://bdf.gov.ua/pryntsyru-roboty/> (дата звернення 01.10.2025).

81. Хамходера О. П., Піть І. Ю. Суб'єктивний публічний інтерес: теорія та прикладні перспективи. *International Scientific Journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences»*. 2021. URL: <https://www.internauka.com/issues/law2021/1/6847/> (дата звернення 01.10.2025).

82. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999. Дата оновлення: 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення: 01.10.2025).

83. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 04.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення 01.10.2025).

84. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції від 03.02.2025. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Categories/00/a7/00a7436f958b8a030a42c403bcc53b2708767ea9fe094fb1c9e7e99214c76937310259413.pdf> (дата звернення 01.10.2025).